

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. I. De voluntario & involuntario

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

TRACTATUS SECVNDVS DE ACTIBVS HVMANIS.

EXPEDITO tractatu de beatitudine, incipit D. Thomas agere de actibus humanis; quippe qui sunt potissima media, quibus hæc beatitudo acquiritur, & ut ait D. Bernardus ad cleric. cap. 15. *semina aternitatis*: sicut enim arbor & fructus virtualiter continentur in semine, ita & vita æterna in bonis operibus: unde Apostolus 2. ad Corinthios 9. *Qui parçè seminat, parçè & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Sed quia prima & generalis conditio actuum humanorum est, ut à voluntate procedant, unde voluntarij nominantur; ideò priusquam de ipsis actibus humanis in particulari, eorumque principiis S. Doctor disserat, agit qu. 6. de voluntario, & involuntario. Sit ergo

DISPV TATIO I.

De voluntario & involuntario.

Ad questionem 6. D. Thoma.

CVM eadem sit contrariorum doctrina, in hac disputatione primò agemus de voluntario, secundò de involuntario, terciò de mixto ex utroque.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid & quotuplex sit voluntarium, & an non solum in hominibus, sed etiam in brutis reperiatur?

DICO primò: Voluntarium est id quod procedit à principio intrinseco, cum cognitione finis. Ita communiter Theologi cum D. Thoma hïc art. 1. post Aristotelem, Gregorium Nisenum, & Damascenum, quos S. Doctor ibidem refert.

Explicatur hæc definitio: Voluntarium dicitur actio procedens à principio intrinseco, ut distinguatur à motu violento, qui est à principio extrinseco, ut dicitur 2. physic. Additur cum cognitione finis, ut distinguatur à motu naturali, cum quo convenit in prioribus particulis, quæ proinde habent locum generis: nutritio enim plantarum, motus gravium & levium in proprium centrum, & similes motus, verè procedunt à principio intrinseco, nempe ab anima vegetativa, & à gravitate vel levitate, sed non cum cognitione, & ideò non sunt voluntarij; sicut nec illi actus intellectus, qui sic procedunt volitionem, ut ab illa non imperentur, quia non supponunt cognitionem ut sui cau-

fam, sed potiùs sunt ipsa cognitio: unde Verbi generatio in Divinis, scientia simplicis intelligentiæ, & alia attributa, vel actus qui voluntatem præcedunt, & ab ea non imperantur, non possunt dici voluntarij, nisi improprie & concomitanter. Ex quo intelliges, rationem voluntarij solum proprie convenire actibus voluntariis elicitis, vel imperatis, saltem loquendo de voluntario perfecto; imperfectum enim, ut infra dicemus, in actibus appetitus sensitivi reperitur.

Confirmatur: Cum voluntarium opponatur involuntario, definitio voluntarij debet excludere omnes causas & conditiones concurrentes ad involuntarium: Sed ad involuntarium duæ præcipuè causæ seu conditiones concurrunt, scilicet violentia & ignorantia: Ergo definitio voluntarij debet ambas excludere: constat autem ex dictis, quòd esse ab intrinseco excludit violentiam; hæc enim inferitur à principio extrinseco, cum sit contra inclinationem subjecti: esse autem cum cognitione finis, excludit ignorantiam, ut patet: Ergo hæc definitio voluntarij legitima est.

Advertendum tamen cum Curiele hïc art. 3. dubio unico, quòd cum D. Thomas dicit voluntarium esse id quod est à principio intrinseco cum cognitione finis, nomine finis non solum intelligit veram causam finalem, sed etiam terminum vel objectum actus voluntatis, quando ille non habet finem cuius gratia fiat, ut contingit in amore essentiali quòd Deus se diligit, & in amore notionali quòd producit Spiritus Sanctus, vel etiam in actu delectationis & quietis de fine jam adepti, qui fruius appellatur; ille enim, in mea sententia, non est proprie propter finem, nec finis effectus. De quo supra tractatu præcedenti disp. 1. art. 2. s. 2.

Dico secundò: Voluntarium esse duplex, unum perfectum, & aliud imperfectum: primumque reperiri in sola natura intellectuali; secundum verò non solum in hominibus, sed etiam in brutis locum habere. Ita D. Thomas hïc art. 2. ubi sic discurre: *Ad rationem voluntarij requiritur, quòd principium actus sit intrinsecum, cum aliqua cognitione finis. Est autem duplex cognitio finis, perfecta scilicet, & imperfecta: perfecta quidem finis cognitio est, quando non solum apprehenditur res qua est finis, sed etiam cognoscitur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem ipsum; & talis cognitio finis competit soli rationali nature: imperfecta autem cognitio finis est, qua in sola finis apprehensione consistit, sine hoc quòd cognoscatur ratio finis, & proportio actus ad finem; & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum & estimationem naturalem. Perfectam igitur cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehenso sine aliquo potest, deliberans de fine, & de his qua sunt ad finem, moveri in finem, vel non*

moveri; imperfectam autem cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam, prout scilicet apprehendens finem, non deliberat, sed subito movetur in ipsum. Unde soli natura rationali competit voluntarium secundum rationem perfectam: sed secundum rationem imperfectam competit etiam brutis. Quibus verbis S. Doctor utramque partem nostrae conclusionis & docuit & probavit: unde ulteriori probatione non indiget.

5. Sed quæres, utrum voluntarium univocè vel solum analogicè dicatur de homine & de bruto? Respondeo univocè de utroque prædicari. Ratio est, quia bruta conveniunt univocè & genericè nobiscum in gradu & ratione cognoscitivi: Ergo etiam in ratione appetitivi, seu voluntarij. Consequentia patet: quia appetitus sequitur cognitionem, & juxta modum cognitionis est modus voluntarij & appetitivi, ut ex D. Thomajam vidimus: Ergo ubi ratio cognoscitivi est univoca, etiam ratio voluntarij seu appetitivi univoca erit. Antecedens verò probatur: Bruta & homo continentur sub eodem genere & gradu animalis: Ergo & sub eodem gradu cognoscitivi. Consequentia patet: nam animal, quod univocè se habet ad utrumque, est vivens sensibile: Ergo & vivens cognoscens; sentire enim cognoscere est: Ergo quæ conveniunt univocè in ratione generica animalis, conveniunt univocè in ratione cognoscitivi.

6. Dices: Voluntarium dicitur à voluntate: Sed voluntas non reperitur in brutis, nisi metaphoricè, sicut risus in prato: Ergo nec ratio voluntarij.

Respondeo, voluntarium dici quidem à voluntate, ut ab eo à quo nomen imponitur, tanquam à principaliori in genere appetitivis; non tamen significare solum actum ab illa elicivum, sed etiam actum elicivum ab appetitu sensitivo brutorum: quia aliud est id à quo nomen imponitur, & aliud id ad quod significandum imponitur; lapis enim v. g. dicitur à lædendo pedem, omne tamen quod lædit pedem non est lapis. Vel etiam dici potest, quod voluntarium dicitur à voluntate, non specificè sumptà, pro voluntate rationali, sed à voluntate genericè sumptà, prout abstrahit à rationali & irrationali, & solum significat appetitum elicivum, ut regulatum cognitione: & sic sumptum voluntarium dividitur in duas species, scilicet in voluntarium perfectum, quod in solo homine reperitur, & in voluntarium imperfectum, quod convenit etiam brutis; sicut etiam animal, seu vivens sensibile, in perfectum & imperfectum dividitur.

7. Ex dictis colliges, hanc definitionem voluntarij ab Almaïno traditam: *Voluntarium est actio vel omisso, que ita est in potestate agentis, ut possit omnibus requisitis, possit eam ponere vel non ponere, non esse legitimam: illa enim solum convenit actibus liberis: voluntarium autem latius & universalius se habet quam liberum; nam convenit pueris, amentibus, & brutis, quibus tamen non convenit libertas, ut ex Aristotele docet D. Thomas hic art. 2. in argumento, sed contra.* Item in beatis amor beatificus, & fruitio ultimi finis, sunt actus omnino necessarii, & tamen sunt perfectè voluntarij, ut patebit ex dicendis articulo sequenti.

ARTICVLVS II

An ratio voluntarij perfectius reperiatur in actibus liberis, quam in necessariis?

AFFIRMANT Vazquez hic disp. 23. cap. 4. Salas, & Lorca, citantes Almaïnum, Conradum, & alios. Negant verò Cajetanus, Medina, & alij Discipuli D. Thomæ. Pro resolutione

Notandum est, ex duplici capite posse contingere quod aliquis actus sit necessarius: primò ex imperfectione cognitionis; quo pacto motus primò-primi & indeliberati in homine sunt necessarii: secundò ex summa perfectione cognitionis, quæ repræsentat objectum ut in se est; & sic amor beatificus est necessarius, quia regulatur per visionem beatam, quæ tollit indifferentiam objectivam iudicij, & Deum ut in se est clarè voluntati repræsentat. Hoc præmissis, sit

S. I.

Vera sententia statimur.

DICO igitur: Actus necessarios ex perfectione cognitionis, esse magis voluntarios, quam actus liberos.

Probatum primò conclusio: Deus necessariò seipsum amat, & liberè diligit creaturas: Sed amor quò seipsum diligit, est magis voluntarius, quam amor quò diligit creaturas: Ergo actus necessarius in Deo est magis voluntarius quam actus liber. Major patet, Minor probatur. Amor quò Deus seipsum diligit, est major in ratione amoris, quam amor quò liberè diligit creaturas: Ergo etiam est major in ratione voluntarij. Antecedens est certum: quia Deus magis amat seipsum, quam creaturas; amat enim seipsum, ut summum & infinitum bonum, creaturas verò, ut nonum aliquod limitatum & finitum. Consequentia verò probatur. Amor in ratione amoris est essentialiter voluntarius; cum amor nihil aliud sit quam quoddam pondus & inclinatio voluntatis, juxta illud Augustini in confessionibus: *Amor meus pondus meum, amore feror quocumque feror.* Ergo si amor quò Deus seipsum diligit, sit major in ratione amoris, amore quò diligit creaturas, erit etiam major seu perfectior in ratione voluntarij. Simile argumentum fieri potest de amore notionali, quò Spiritus Sanctus producitur: absurdum enim videtur dicere, quod productio creaturarum sit magis voluntaria in Deo, quam hujus divini amoris spiratio.

Respondet Vazquez, amorem quò Deus seipsum diligit, & quò Spiritus Sanctus producitur, excedere amorem quò diligit creaturas, non in ratione voluntarij, sed ex parte objecti; quia scilicet Deus amat seipsum ut habet omnimodam rationem boni, creaturas verò ut bonum aliquod finitum, particulare, & indifferens.

Sed hæc responsio magis confirmat, quam infirmit rationem adductam: quia perfectio amoris sumitur ex ordine & intrinseca habitudine ad objectum: Ergo quò perfectius erit tale objectum, eò perfectior erit amor in ratione amoris,

subindeque in ratione voluntarij, quam essentialiter amor includit.

11. Probatur secundò conclusio ratione fundamentali, ex propria ratione voluntarij desumpta. Cùm voluntarium sit id quod procedit à principio intrinseco cum cognitione finis, impossibile est voluntarium liberum in Deo excedere necessarium in ratione voluntarij, nisi excedat illud in hoc quod est esse ab intrinseco cum cognitione: Sed omnino absurdum est dicere productionem creaturarum in Deo esse magis ab intrinseco, aut ex perfectiori cognitione, quam Spiritus Sancti processionem, quæ est omnino necessaria: Ergo absurdum est dicere in Deo voluntarium liberum excedere necessarium in ratione voluntarij.

12. Hæ rationes probant, non solum in Deo, sed etiam in natura rationali creata, actus necessarios ex perfectione cognitionis, esse magis voluntarios, quam actus liberos: Tum quia in creatura rationali libertas & necessitas sunt originatæ & exemplatæ à libertate & necessitate divina; vnde loquendum est de voluntario libero & necessario creaturæ rationalis, sicut de actibus liberis & necessariis voluntatis divinæ, servatâ tamen proportione: Tum etiam quia dilectio patriæ est major in ratione amoris, quam amor viæ; adeoque in ratione voluntarij, quæ in amore essentialiter includitur: Tum denique quia amor patriæ est magis ab intrinseco, quam amor viæ; cùm charitas patriæ toto conatu feratur in Deum; & ex perfectiori etiam cognitione procedit, cùm dimanet à visione beatifica, quæ est perfectissima cognitio ultimi finis.

13. Respondet Vazquez ubi suprâ, perfectionem voluntarij non peti ex perfectione cuiuscumque cognitionis, sed solum ex perfectione illius cognitionis quæ est radix voluntarij: hæc autem (inquit) est cognitio indifferens, seu apprehendens objectum sub indifferentia boni & mali.

14. Sed contra: D. Thomas hîc art. 2. loquens de cognitione quæ est radix perfecti voluntarij, quam *cognitionem perfectam vocat*, ait, illam esse quæ non solum apprehenditur res quæ est finis, sed etiam cognoscitur ratio & proportio ejus quod ordinatur ad finem ipsum: Sed hæc cognitio abstrahit ab indifferentia, ut patet; quia tam bene cognitio necessaria attingit proportionem finis ad media, & mediorum ad finem, quam cognitio indifferens: Ergo falsum est quod cognitio, quæ est radix perfecti voluntarij, sit solum illa quæ apprehendit objectum sub indifferentia boni & mali.

15. Confirmatur: Intantum requiritur cognitio ad voluntarium, in quantum tollit ignorantiam quæ causat involuntarium: Atqui ignorantia non causatur per defectum indifferentiæ, sed per defectum cognitionis: Ergo ad rationem perfectioris vel imperfectioris voluntarij, non est attendenda ullo modo ratio indifferentiæ, vel determinationis ex parte intellectûs, sed ratio cognitionis vel ignorantiæ.

S. II.

Solvuntur objectiones.

16. **O**BJICIES primò contra istam conclusionem. D. Thomas hîc art. 2. in corp. sic ait: *Perfectam igitur cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehenso sine aliquis potest, deliberans de fine*

& de his quæ sunt ad finem, moveri in finem vel non moveri: Sed quod fit cum deliberatione, est liberum: Ergo voluntarium perfectum, in sententia D. Thomæ, est idem quod liberum: Ergo non reperitur in actibus necessariis.

17. Confirmatur primò. S. Doctör in eodem articulo in resp. ad 3. docet quod *laus & vituperium consequuntur actum voluntarium, secundum perfectam rationem voluntarij*: Sed laus & vituperium non sequuntur nisi ad actus liberos; qui enim necessario agit, vel agitur, nullam meretur laudem aut vituperium: Ergo idem quod prius.

18. Confirmatur ampliùs: Idem S. Doctör interdum asserit actus notionales in Deo non esse voluntarios, quia necessarii sunt: Ergo ratio voluntarij non reperitur in actibus necessariis.

19. Respondeo primum locum D. Thomæ, quem Vazquez & Lorca tanquam expressum in sui favorem magnificent, varias habere explicationes, quas refert Ildephonsus hîc disp. 78. fragm. 3. Verior & conformior textui est illa, quæ asserit S. Doctorem per hæc verba: *Perfectam cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam*, essentialem voluntarij perfecti rationem voluisse exponere; hæc enim ad perfectam cognitionem consequitur, & per illam differt à voluntario imperfecto, quod in pteris, amentibus, & beatis reperitur: in reliquis autem verbis, quando subdit: *Prout scilicet apprehenso sine potest quis deliberans de fine &c.* solum ponit exemplum quoddam voluntarij perfecti, in eo quod nobis notius est, scilicet in actu libero; ex quo non licet inferre non dari voluntarium perfectum sine libertate: sicut si quis dicat, animal distinguitur à planta in eo quod sentit, quemadmodum videmus homines sentire; inde non licet colligere, quod solum homines sentiant, non verò bruta.

20. Ad primam confirmationem dicendum est, quod laus & vituperium sequuntur voluntarium perfectum, sed non omnne: est enim hæc proprietas sicut proprium secundo modo, quod convenit soli, sed non omni.

21. Adde quod, licet in amore beatifico, & aliis actibus ex perfectione cognitionis necessariis, non inveniatur laus formaliter, bene tamen eminenter, quia invenitur aliquid altius laude, scilicet gloria, quæ est laus in præmio, & consummatio omnis laudis: sicut etiam Deus est dignus omni laude propter gloriam suam, quam tamen habet necessario, & propter amorem quò se amat, & quò Spiritus Sanctus procedit.

22. Ad secundam confirmationem respondeo, quod quando D. Thomas ait actus notionales in Deo non esse perfectè voluntarios, vel loquitur de generatione Filij, quæ non est voluntaria formaliter (cùm Filius non procedat à voluntate, sed ab intellectu) sed tantum concomitantem, quia Pater vult se generare, & in tali generatione sibi complacet, ut ipsemet S. Doctör explicat i. p. quæst. 41. art. 2. Vel sumit voluntarium pro libero. In hoc enim distinguitur generatio adoptiva à naturali, quod prima fit voluntariè seu liberè, fit enim per liberam & gratuitam gratiæ largitionem, juxta illud Iacobi 1. *Voluntariè genuit nos verbo veritatis*: secunda verò est naturalis & necessaria, quia fit per naturalem & necessariam divinæ substantiæ communicationem: propter quod Hilarius & alij SS. Patres dicunt Filium non voluntate, sed naturâ procedere.

22. Objicies secundò: Modus operandi liberè est A perfectior modò operandi necessariò: Ergo in modo operandi liberè, perfectior ratio voluntarij reperiri debet. Consequentia videtur bona, Antecedens probatur: quia modus operandi liberè convenit naturæ rationali, secundùm gradum perfectionis, quem habet super irrationalem; modus verò operandi necessariò, est communis ipsi naturæ rationali cum inferioribus naturis.

23. Respondeo distinguendo Antecedens: Est perfectior modò operandi necessariò, qui sequitur cognitionem imperfectam, concedo Antecedens: modò operandi necessariò ex perfecta cogitatione, nego Antecedens. Ad probationem B dico, quòd sicut modus operandi liberè est proprius naturæ rationalis, quatenus excedit omnes alias naturas inferiores; ita & modus operandi necessariò sequens perfectam cognitionem, ut patet in amore beatifico: ille enim convenit creaturæ intellectuali, prout omnes alias naturas inferiores excedit.

24. Objicies tertio: Voluntarium liberum est magis ab intrinseco & ex perfectiori cognitione finis, quàm voluntarium necessarium: Ergo voluntarium liberum excedit necessarium in ratione voluntarij. Consequentia patet ex suprà dictis, Antecedens probatur primò quoad primam partem: quia voluntas liberè agens magis movet seipsam, quàm cum necessariò agit; nam inclinatio naturalis, est ab Authore naturæ impressa; libera autem à voluntate in seipsa omnino producitur: Ergo voluntarium liberum est magis ab intrinseco, quàm voluntarium necessarium. Probatur etiam idem Antecedens quoad secundam partem: Quia cognitio concurrens ad actum liberum, non solum proponit objectum, sed etiam influit in operationem ipsam; cum enim sit deliberatio rationis, deliberat de ipsa operatione, ac proinde influit in illam; quod non facit cognitio requisita ad actum necessarium: Ergo voluntarium liberum est magis ex cognitione finis, quàm necessarium.

25. Respondeo negando Antecedens. Ad probationem primæ partis dico, voluntatem non magis movere seipsam ad actum liberum, quàm ad per se necessarium: imò magis se movet ad per se necessarium, ut patet in amore Dei in patria, ad quem voluntas se movet totis suis viribus; quod non ita præstat in amore libero, quem elicit in via. Nec obstat quòd inclinatio naturalis sit ab Authore naturæ impressa: nam ut ait D. Thomas hic art. 1. ad 1. *Licet de ratione voluntarij sit quòd principium ejus sit intra: non tamen est contra rationem voluntarij, quòd causetur vel moveatur ab exteriori principio; quia non est de ratione voluntarij, quòd principium intrinsecum sit principium primum.*

26. Ad probationem secundæ partis, nego quòd in actu necessariò sit iudicium solum de bonitate objecti, non verò de ipsa operatione voluntatis: nam per visionem beatificam v. g. non solum manifestatur summa bonitas ex parte objecti ut amabilis, sed etiam ipsum exercitium actus amandi ita representatur bonum & conveniens, quòd cessatio ab illo non potest apprehendi ut appetibilis: Ergo iudicium practicum quod formatur ex visione beatifica, non solum iudicat de bonitate objecti, sed etiam de convenientia actus; non minus quàm iudicium practicum quod regulat actus liberos.

ARTICVLVS III.

Vtrum ut omissio, & effectus ex illa secutus, sint voluntaria, requiratur debitum, seu obligatio ponendi actum qui omittitur?

27. COMMVNITER dici solet ad omissionem voluntariam requiri hæc tria, posse, tene-ri, & non facere. Et quamvis de primo & tertio nulla sit controversia, de secundo tamen non est ita certum & exploratum: aliqui enim existimant tam omissionem, quàm effectum ex illa sequutum, esse voluntaria, licet nullum sit præceptum, vel obligatio ponendi actum omis- sum. Ita Salas hic disp. 1. sect. 4. num. 46. Alij, ut Martinez, Alvarez, & Joannes à S. Thoma, distinguunt inter omissionem & effectum, & hunc fatentur non esse voluntarium indirectè, quando non est obligatio ponendi actum omis- sum; de ipsa verò omissione id negant. Alij cum Caietano & Conrado contendunt præceptum seu obligationem ad utrumque requiri, id est, ut tam omissio, quàm effectus ex illa sequutus censeantur voluntaria. Aliqui tandem, volentes ad concordiam prædictas sententias reducere, dicunt debitum, seu obligationem ponendi actum, requiri ut omissio & actus ex illa sequutus sint voluntaria moraliter seu culpabiliter (quia non est culpa nisi sit transgressio præcepti seu legis; ubi autem non est lex, nec prevaricatio, ut dicitur ad Romanos 4.) non verò ut sint voluntaria physicè & inculpabiliter: ad hoc enim lex aut præceptum indifferenter se habent.

§ I.

Præmittenda ad resolutionem questionis.

28. SUPPONO primò: Aliquid posse dici vo- luntarium dupliciter, scilicet in potentia, & in actu: ut dicatur voluntarium in potentia, sufficit ipsum esse in potestate voluntatis, tanquam in causa quæ habeat facultatem ad ipsum; quo pacto ambulatio homini sedenti dici potest voluntaria, quia in potestate ipsius voluntatis continetur: ut verò aliquid sit voluntarium in actu, requiritur insuper quòd illa facultas voluntatis sit aliquò modò redacta in actum, seu habeat aliquam causalitatem respectu ipsius. Ratio utriusque est, quia voluntarium importat habitudinem ad voluntatem ut ad causam; Ergo ut sit voluntarium in potentia, sufficit quòd voluntas habeat potestatem in ipsum; ut autem sit voluntarium in actu, necessaria est aliqua causalitas voluntatis respectu illius.

29. Suppono secundò, voluntarium in actu ad- huc esse duplex, unum directum, & aliud indi- rectum. Directum est illud quod procedit à vo- luntate per verum & positivum influxum, sive immediatè, sive mediatè; unde est aliquis actus à voluntate elicitus, vel ab ea imperatus. Indi- rectum est illud quod non procedit quidem à vo- luntate, sed tamen ei imputatur, quia connexio- nem habet cum aliquo ab ipsa directè voli- to; & hoc vocatur etiam voluntarium interpreta- tivum.

Suppono tertio, requiri necessariò ad quod- cumque voluntarium, quòd objectum sit cogni-

tum, saltem in communi & confusè: quia ut communiter dicitur, *nihil volitum quin præcognitum*. unde ut omisso & effectus illam consequens, sint voluntaria, debet omittens advertere; adeoque si quis absque ulla cognitione seu prævisione missæ, audiendæ somno se dederit, ratione cujus missam non audiat, non censetur illa omisso voluntaria, sed ex mera oblivione processisse dicitur. Hæc sunt certa & indubitata apud Theologos. Sed difficultas & controversia est, an præter advertentiam requiratur insuper debitum, seu obligatio ponendi actum qui omittitur, ad hoc ut ipsa omisso & effectus ex illa sequens, sint voluntaria in actu: nam utrumque esse voluntarium in potentia, ante omne præceptum, extra dubium & controversiam est.

S. II.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur: Ut omisso, & effectus ex illa sequens, sint voluntaria, requiritur debitum, seu obligatio ponendi actum qui omittitur.

31. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 3. ubi utramque partem nostræ conclusionis satis apertè docet. Nam primò loquens de effectu ex omissione sequuto, sic ait: *Sciendum quòd non semper id quòd sequitur ad defectum actionis, reduciitur sicut in causam in agens, ex eo quòd non agit, sed solum tunc cum potest & tenetur agere.* Et affert exemplum illius cui non esset commissa navis gubernatio: licet enim ille prospiciat, quòd si non gubernet navim, submergetur; illi tamen non imputatur navis submersio, quia non tenetur eam gubernare. Postea verò loquens de ipsa omissione subdit: *Quia igitur voluntas volendo & agendo potest impedire hoc quòd non est velle & non agere.* ET ALIQUANDO DEBET, *ideo non velle & non agere imputatur ei quasi ab illa existens.*

32. Duplex solutio solet huic loco adhiberi: prima est, quòd D. Thomas loquitur non de ipsa omissione in se, sed de effectu sequuto ad illam: secunda verò, quòd loquitur de omissione in quantum culpabili, non ut voluntaria est præcisè.

Utraque tamen insufficiens est: Prima quidem, quia licet S. Doctor initio articuli de ipso effectu ad omissionem subsequuto loquatur, postea tamen loquitur de ipsa omissione in se considerata, ut patet ex verbis ultimò relatis. Addo quòd D. Thomas in hoc articulo inquirat, utrum voluntarium possit esse absque omni actu? & respondet posse esse, suppositis illis duabus conditionibus, quòd scilicet voluntas possit & debeat: cum ergo voluntarium quòd potest esse absque omni actu, sit duplex, scilicet omisso, & effectus ad illam sequens; si de solo effectu loqueretur, diminutè omnino procederet, relinquens unam & principalem partem difficultatis, quæ est de ipsa omissione, ratione cuius effectus est voluntarius.

Secunda verò solutio ex eo rejicitur, quòd D. Thomas non solum loquitur de omissione ut imputabili, sed ut existente à voluntate, & prout reduciatur ad ipsam ut causam; ut patet ex prioribus verbis: *Non semper reduciitur sicut in causam in agens, sed tunc solum cum potest & debet;* & ex posterioribus, cum dicit: *Non velle*

& non agere imputatur ei, quasi ab eo existens. Sed existere à voluntate, & reduci in ipsam ut in causam, non solum pertinet ad imputabilitatem, sed etiam ad ipsam rationem voluntarij: Ergo ad talem rationem voluntarij requirit D. Thomas obligationem & debitum.

Præterea, S. Doctor in præfenti solum agit de voluntario in communi, abstrahendo à ratione boni; de hoc enim infra acturus est qu. 18. Ergo ejus resolutio de voluntario in esse physico, non verò in esse morali, debet procedere.

Probatur secundò conclusio ratione fundamentali, & simul præcipuum Adversariorum fundamentum convellit. Ut aliqua omisso sit voluntaria indirectè, debet contineri virtualiter in aliqua actione incòpossibili cum ea quæ omittitur, tanquam in causa: v. g. ut omisso Missæ censetur voluntaria indirectè & interpretativè, debet contineri virtualiter & tanquam in causa in volitione studij, vel ludij eò tempore quò celebratur missa: At seclusò præceptò, virtualiter in ea non continetur: Ergo illò remotò non est voluntaria, etiam indirectè & interpretativè. Major continet præcipuum fundamentum Adversariorum: ideo enim volunt ommissionem Missæ v. g. in die in quo non est obligatio illam audiendi, esse indirectè seu interpretativè voluntariam, quia voluntas omittendi seu non audiendi missam, in actu incòpossibili, qui tempore Missæ exercetur, putà studij, virtualiter & interpretativè continetur. Patet etiam eadem Major ex dictis in secunda suppositione: Voluntarium enim indirectum est illud quòd non procedit directè à voluntate, habet tamen cum aliquo directè ab ipsa volito connexionem: Ergo ut aliqua omisso indirectè & interpretativè sit voluntaria, debet virtualiter contineri in aliqua actione directè volita, & cum ea quæ omittitur incòpossibili.

Minor autem, in qua est difficultas, sic ostenditur. Hoc inter negationem & privationem reperitur discrimen, quòd negatio nullum habet fundamentum, bene tamen privatio; unde privatio in alio ut in causa potest contineri, non tamen pura carentia vel negatio: At seclusò præceptò audiendi missam, ejus omisso non habet rationem privationis, sed tantum puræ carentiæ, & negationis: Ergo illò remotò, ea non continetur virtualiter, & tanquam in causa, in actu studendi vel ludendi, qui tempore Missæ exercetur, sed hujusmodi actio merè indifferenter & concomitanter se habet in ordine ad illam; & sic manet illa omisso permessa, sed non voluntaria; sicut peccata hominum sunt permessa à Deo, sed illi non voluntaria, quia non tenetur ea impedire, nec auxilia efficacia ad ea vitanda præstare, ut infra latius exponemus. Major & Consequentia patent: Minor autem suadetur. Nam sicut in physicis, quando aliqua forma est debita inesse subjecto, ratione dispositionum, ejus carentia habet rationem privationis; quando verò non est illi debita, ejus carentia solum est negatio: ita in moralibus omisso actus habet rationem privationis, quando actus illi oppositus est debitus subjecto; quando verò non est illi debitus, rationem puræ negationis & carentiæ: At seclusò præceptò, actus omissioni oppositus non est debitus subjecto, ut patet; ejus enim debitum seu obligatio non aliunde provenit, quam à lege seu præcepto ad illum obligante: Ergo illò

remotò omisso Missæ non non habet rationem privationis, sed tantum puræ carentiæ & negationis.

34. Confirmatur: Omisso Missæ non potest causari à studio, nisi causetur, vel ut privatio, vel ut negatio: At seclusò præceptò, neutro modò potest causari: Ergo illò seclusò non potest in studio tanquam in causâ virtualiter contineri. Major patet, Minor etiam quantum ad primam partem evidens est. Nam privatio est carentia formæ debitæ inesse subjecto: seclusò autem præceptò, non est debitum nec obligatio audiendi Missam: Ergo illò non stante, omisso Missæ non potest causari à studio tanquam privatio. Probatur verò quantum ad secundam. Ut omisso in ratione negationis dicatur verè fieri, debet prius non esse: Sed omisso Missæ in ratione simplicis negationis erat ante studium, imò cum homo dormiebat: Ergo non causatur à studio in ratione negationis. Sicut ob eandem rationem forma quæ de novo communicatur materiæ, non est causa negationis omnium aliarum formarum, sed tantum formæ quæ erat in subjecto, vel ipsi debebatur ratione dispositionum; quia negatio aliarum formarum jam præsupponebatur in subjecto ante adventum formæ.

35. Confirmatur ampliùs: Si studium quod tempore Missæ exercetur, esset sufficiens ratio reducendi in voluntatem tanquam in causam omissionem Missæ, & efficeret illam indirectè & interpretativè voluntariam, etiam seclusò præcepto; eodem modo esset sufficiens ad reducendum in voluntatem omissiones omnium actionum impossibilium cum actu studendi, & efficeret omnes illas voluntarias & liberæ: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Sequela Majoris patet: nam si præceptum non est necessarium, non est major ratio unius quàm alterius. Falsitas etiam Minoris constat: quia innumeræ ferè sunt actiones impossibiles cum studio, ut peregrinari, furari, fornicari, ludere, &c. & sic omissiones omnium illarum actionum essent illi voluntariæ, & liberæ in actu secundo, haberetque meritum & demeritum erga omnes illas: quod est absurdum.

36. Nec valet si dicas cum Joanne à S. Thoma, omissionem Missæ reduci in voluntatem tanquam in causam, non verò omissiones aliorum actuum impossibilium cum actu studendi, quia ille qui vacat studio, ad omissionem Missæ advertit, non verò ad omissionem omnium aliorum actuum cum studio impossibilium. Non valet inquam: quia cum cognitio præcedens æquè se habeat ad volitionem & nolitionem, ad actum & omissionem, non potest seclusò præceptò ipsam omissionem in voluntatem tanquam in causam reducere, eamque efficere voluntariam in actu, sed tantum in potentia, quatenus voluntas potest eam, vel actum ipsi oppositum eligere, ut ex solutione argumentorum patebit.

37. Probatur tertio conclusio: Sine præcepto omisso nec est bona, nec mala in exercitio: Ergo neque voluntaria. Consequentia patet: nam juxta doctrinam D. Thomæ, non datur voluntarium indifferens in individuo, de quo infra qu. 18. art. 9. Antecedens verò probatur exemplò sepe adductò de omissionem Missæ: illa enim seclusò præceptò, nec videtur moraliter bona, neque mala: non quidem bona, quia omisso ope-

A ris boni, quod cadit sub consilio, non potest esse bona, saltem si fiat intuitu minoris boni, ut est ludus, vel studium: nec etiam mala, quia non est contra præceptum, cum non detur, ut supponimus: Ergo sine præcepto omisso nec est bona, nec mala.

Denique suaderi potest conclusio specialiter quoad secundam partem, & variis exemplis ostendi, effectum qui sequitur omissionem non esse voluntarium, quando non adest præceptum seu obligatio cum impediendi. In primis peccata non sunt Deo voluntaria, etiam physicè, quia nimirum licet possit ea impedire, & non impediat, non tamen tenetur impedire, nec dare auxilia efficacia ad illa evitanda: Ergo ut effectus sequatur ex omissionem sit voluntarius, requiritur obligatio illum impediendi.

Dices fortè, peccata idèò non esse Deo voluntaria, quia ea consilio & præceptò impedit.

Sed contrà: Licet Deus hoc modò peccata impediatur, quia tamen potest magis adhuc ea impedire, auxiliò nimirum efficaci, & non impedit, idèò si posse & non facere sufficiat ad voluntarium, peccata Deo voluntaria erunt. Et verò si Deus teneretur auxiliò efficaci impedire peccata, utique voluntaria illi forent, quantumcumque consilio vel præceptò ea impediret:

C Ergo non propterea peccata Deo voluntaria non sunt, quia præceptò vel consilio ea impedit, sed quia non tenetur efficaciter impedire; ut docet D. Thomas infra qu. 79. art. 1. ubi dicit quòd Deus peccati causa etiam indirectè dici non potest, tamen aliquibus non præbeat auxilium, quod si præberet, non peccarent: quia hoc totum facit secundum ordinem suæ sapientiæ & justitiæ, cum ipse sit sapientiæ & justitiæ: unde non imputatur ei quòd aliquis peccet, sicut cause peccati. Sicut gubernator non dicitur causa submersionis navis, ex hoc quòd non gubernat navim: nisi quando subtrahit gubernationem, potens & debens gubernare.

D In eisdem veritatis confirmationem alia exempla ex humanis adduci possunt. Exiens quis v. g. ab Ecclesia, relinquit fores apertas, advertens venturum fortassè furem, qui & revera venit, & furtum committit: hoc tamen furtum ipsi non imputatur ut voluntarium, nempe quia non tenebatur fores claudere: contra verò id ipsum voluntarium esset ostiario, quia tenetur fores claudere & custodire. Item cum quis omittit præbere cibum indigenti, mors inde sequuta non tribuitur illi ut voluntaria, si non tenetur subvenire, bene tamen si tenetur, juxta illud vulgarissimum Ambrosij dictum: si non pavisti (nempe esurientem, cum id facere tenebaris) occidisti: hoc est, perinde te habuisti, ac si occidisses.

40. Addo quod non solum in omissionem, sed etiam in ipsis actionibus, effectus per accidens sequuti non sunt voluntarij, nisi interveniat obligatio ad evitandos tales effectus: ut patet in muliere se decenter juxta statum suum ornante, ex quo ornatu sequitur amor inordinatus in juvene illam conspiciente; ipsa enim non tenetur hunc omittit ornatum, sicut nec attenuare pulchritudinem naturalem, quæ multò magis incitativa est; nec recludi domo, ut ab aliis non videatur. Similiter qui urgente necessitate petit mutuum ab usurario, quem videt peccatum in exigendis usuris; aut qui petit Sacramenta à Parrocho, quem videt in peccato administratum,

& non habet alium à quo commodè petat; neuter peccat, neutrique peccatum usurarij aut sacerdotis censetur voluntarium, quia neuter illud vitare tenetur, sed uterque iuratur jure suo. Denique Confessarius & Medicus, qui ex auditione confessionis, vel ex applicatione medicinæ, sentiunt naturalem carnis commotionem, non tenentur illa ministeria relinquere, quando necessaria sunt, sed solum non consentire, quia hoc solum est in potestate voluntatis.

41. Dices, effectus illos ex omissione, vel ex actione positiva per accidens sequutos, non esse quidem voluntarios moraliter seu culpabiliter, quia non imputantur ad culpam, quando non est debitum seu obligatio illos impediendi; effectus tamen voluntarios physicè, quia ad hoc, præceptum seu obligatio indifferenter se habet.

42. Sed contra: Licet liberum physicè possit reperiri sine libero morali, in eo qui non est compos perfectæ libertatis, ut contingit in amentibus, & pueris ante perfectum usum rationis; isti enim prius deveniunt ad deliberationem de bono & malo physico, prout conveniens vel disconveniens est subiecto, quam deveniant ad deliberationem de bono & malo morali, prout est consonum vel dissonum regulis morum: in subiecto tamen perfectæ rationis compote, non potest dari libertas phys. sine morali; nec per consequens omisio, & effectus ad illam consequens, esse voluntaria physicè, nisi etiam sint voluntaria moraliter & culpabiliter.

43. Confirmatur, & magis explicatur: Sicut opus non potest non esse artificiosum, si procedat à subiecto regulis artis subdito; ita non potest non esse voluntarium morale, quod procedit à principio subiecto regulis morum: Sed voluntas operans ex advertentia perfectæ rationis, est subiectum regulis morum subditum: Ergo si semel ponitur quoddam omisio, & effectus ex illa sequens, procedant à voluntate perfectè libera, non potest negari, quin sint moraliter & culpabiliter voluntaria. Ex quo sufficienter impugnata manet ultima sententia, quæ asserit debitum seu obligationem ponendi actum requiri, ut omisio & effectus ex illa sequutus, sint voluntaria moraliter & culpabiliter, non verò ut sint voluntaria physicè & inculpabiliter.

S. III.

Solvuntur objectiones.

44. **O**BJICIES primò: Quod est in potestate voluntatis, voluntarium est: Sed omisio missæ, etiam si non sit præceptum, est in potestate voluntatis: Ergo est voluntaria. Minor patet: quia in potestate hominis est audire sacrum in die profesto, vel illud non audire. Major verò probatur: Nam ut ait D. Thomas hic art. 4. in argumento, sed contra: *Illud cuius domini sumus dicitur esse voluntarium*: Sed domini sumus ejus quod est in potestate voluntatis: Ergo illud quod est in potestate voluntatis, voluntarium est.

45. Confirmatur: Qui omittit liberè, omittit voluntariè; voluntarium enim supponitur ad liberum, cum liberum aliquid addat supra ipsum: Sed ille qui omittit audire sacrum diebus profestis, in quibus nulla est obligatio audiendi, liberè omittit, & æquè liberè, ac cum omittit illud audire in die festo, in quo urget obligatio præcepti: Ergo voluntariè omittit.

46. Ad objectionem respondeo distinguendo Ma-

jorem: Quod est in potestate voluntatis, voluntarium est, in potentia, concedo: in actu, nego. Similiter concessa Minori, distinguo Consequens: Ergo etiam si non sit præceptum, omisio est voluntaria: in potentia, concedo: in actu, nego.

Solutio patet ex dictis in prima suppositione: duplex enim, ut ibidem diximus, datur voluntarium; unum in potentia, ad quod sufficit potentia seu facultas ipsius voluntatis; aliud in actu, quod requirit aliquem influxum seu causalitatem voluntatis, per quam ipsius facultas reducatur in actum: cum autem secluso præcepto nullus detur actus voluntatis, ad omissionem etiam indirectè terminatus, ut supra ostendimus; illò remotò, omisio est voluntaria solum in potentia, non verò in actu, de quo solum est controversia. Ad probationem in contrarium dicendum est, quòd sicut voluntarium aliud est in potentia, aliud in actu, ita & dominium: primum habemus respectu eorum quæ non procedunt actu à voluntate, sed possunt procedere, secundum verò respectu eorum quæ actu ab illa procedunt. Unde distinguenda est Minor: ejus quod est in potestate voluntatis domini sumus: in potentia, concedo: in actu, nego. Similiter ad confirmationem distinguo Majorem: qui omittit liberè in actu primo, omittit voluntariè in actu primo, concedo: voluntariè in actu secundo, nego. Idem ad Minorem, & ad Consequentiam. Eòdem ergo modo ille qui omittit audire sacrum diebus profestis, in quibus nulla est obligatio audiendi, omittit voluntariè, quo omittit liberè: non omittit verò liberè, nisi in actu primo & in potentia, siquidem libertas illa non est exercita: Ergo nec voluntariè.

47. **O**bjicies secundò: Omisio est voluntaria indirectè, quando est obligatio & præceptum: Ergo etiam cum non est præceptum, voluntaria erit. Probatur Consequentia: quia præceptum, cum sit quid extrinsecum, non reddit omissionem voluntariam aut volitam, imò potius quantum est de se voluntatem avocat ab illa.

48. Confirmatur: Omisio ante præceptum est voluntaria & libera: Ergo ut sit voluntaria, non requiritur præceptum. Consequentia patet, Antecedens probatur. Præceptum non datur nisi de actu voluntario & libero: Ergo antequam aliquis actus cadat sub præcepto, debet esse voluntarius, & liber, & per consequens etiam ejus omisio ante præceptum debet esse voluntaria.

49. Ad objectionem, concessò Antecedente, nego Consequentiam: nam quando est præceptum, omisio induit rationem privationis, atque adeò continetur in actu impossibili tanquam in causa, v. g. omisio Missæ in studio aut ludo; unde cum voluntas directè terminatur ad talem actum, indirectè & virtualiter terminatur ad omissionem: quando verò non est præceptum, omisio est pura negatio; & sic non continetur in actu impossibili, tanquam in causa; atque adeò nisi actu directò sit volita (de quo non disputamus in presenti) non potest esse actu volita, nec actu voluntaria, ut in prima probatione conclusionis fusè expendimus. Ad probationem in contrarium dicendum est, quòd licet præceptum sit quid extrinsecum, & voluntatem avocet ab omissione, est tamen conditio & causa, ob quam omisio ad voluntatem omittentis

omittentis per se & moraliter pertineat; unde sicut licet præceptum quantum est de se, avocet voluntatem à peccato; si tamen non est præceptum, omisso peccatum non est; ita nec est voluntaria sine præcepto & obligatione.

50. Ad confirmationem respondetur, quod omisso ante præceptum supponitur voluntaria & libera in potentia, non verò in actu. Ad probationem in contrarium similiter dico, præceptum esse de actu vel de omissione voluntaria & libera in potentia, & in actu primo, hoc est, quæ possunt liberè exerceri, sicque præceptum omissionem liberam & voluntariam supponere: veruntamen ut omisso in actu secundo & in exercitio sit indirectè voluntaria & libera, necessaria est obligatio præcepti; sine hac enim habet rationem puræ negationis, adeoque non continetur in actu impossibili cum eo qui omittitur, tanquam in causa.

51. Dices: Omisso potest esse directè voluntaria absque præcepto & obligatione, ut patet cum quis in diebus profectis habet expressam voluntatem non audiendi Missam: Ergo etiam poterit esse indirectè voluntaria, absque ullo præcepto & obligatione; non enim est major ratio unius quam alterius.

Sed nego consequentiam & paritatem: Ratio autem discriminis est, quia quando omisso est directè voluntaria, in illam per se tendit actus voluntatis; ac proinde etiam si nulla sit obligatio, per se ad voluntatem spectat: At verò quando est indirectè voluntaria, cum in illam per se non tendat voluntatis actus, sed tantum ratione causæ, debet aliunde habere per se connectionem cum voluntate, ad illamque, ut ad causam per se spectare; quod non habet nisi ratione obligationis præcepti, ut patet ex supra dictis.

52. Objicies tertio: Quotiescumque aliquis vult aliquam causam, vult etiam indirectè & interpretativè ea quæ ex illa necessariò sequuntur: Sed omisso Missæ necessariò sequitur ex actione impossibili cum ejus auditione, puta ex studio, ludo, piscatione, aut venatione: Ergo qui vult directè hujusmodi actiones exercere, tempore quò celebratur Missa, indirectè & interpretativè vult ejus omissionem, quamvis tunc nulla sit obligatio præcepti. Minor patet, Major probatur. Qui vult antecedens, necessariò vult consequens quod necessariò inferitur ex illo, maxime si prævideatur futurum, ut modò ponimus. Et hoc patet tum in naturalibus; qui enim v. g. est causa directæ generationis, est causa quoque indirectæ corruptionis consecutæ ad illam: tum etiam in moralibus, nam qui est causa emissionis sagittæ, sine sufficienti diligentia, est indirectè causa homicidij subsecuti; & similiter sacerdos qui unicum Breviarium, quod habet præ manibus, voluntariè projicit in mare, interpretativè & indirectè vult non recitare Officium.

53. Respondeo, quòd quando aliquis vult aliquam causam, formaliter quatenus causa est, & prout ex illa sequitur effectus, censetur quidem virtualiter & interpretativè velle talem effectum: secus tamen si non vult illam causam, formaliter quatenus causam. Patet hoc variis exemplis: licet enim artifex sit causa statuæ, & huic conveniat motus deorsum; talis tamen motus non dicitur esse ab artifice ut à causa; quia non convenit statuæ ut ab artifice est, sed solum materialiter, quia videlicet est materia gravis. Item et si

Tom. III,

A anima velit & causet motum tibiæ curvæ, non tamen ejus obliquitatem & defectum; quia ille non sequitur per se ex influxu animæ, sed per accidens ex vitio tibiæ. Deus etiam licet causet materiale peccati, non tamen causet ejus malitiam & deformitatem; quia non vult nec causet illud materiale, ut ex illo sequitur deformitas, sed solum ut habet rationem actus & entis creati & participati. Idem ergo cum proportionem dicendum est in proposito: Ille enim qui nullò stante præcepto vult actionem impossibilem cum auditione Missæ, puta studium, ludum, piscationem, venationem, &c. non vult illam formaliter ut causam omissionis Missæ, & prout ex illa talis omisso sequitur, sed solum ut materialiter & concomitanter ad illam se habet: tum quia seclusò præcepto omisso habet rationem puræ negationis; ac proinde in nullo tanquam in causa propriè continetur: tum etiam, quia aliàs ille non solum indirectè & interpretativè vellet omissionem Missæ, sed etiam omissionem omnium aliorum actuum cum studio vel ludo impossibilem, quod absurdum est, ut supra annotavimus. Unde non est simile de eo qui Breviarium projicit in mare, vel qui emittit sagittam sine sufficienti diligentia: quia cum in tali subjecto sit debitum recitandi Officium, vel adhibendi sufficientem diligentiam antequam mittat sagittam, illa Breviarij projectio, vel sagittæ emissio, non est tantum voluntaria absolute, sicut studium impediens auditionem Missæ, quando non est præceptum audiendi, sed & voluntaria ut causa omissionis, vel occisionis sequentis. Ex quo patet ad probationem Majoris, quæ potest hoc modo distinguui: Qui vult antecedens, quatenus est causa consequentis, vult etiam consequens, concedo: qui vult antecedens absolute, vult etiam consequens, nego.

54. Querunt hic aliqui, an possit dari omisso culpabilis absque omni actu qui sit causa vel occasio illius: Sed quia hæc difficultas etiam tractari solet infra qu. 71. art. 5. ubi S. Doctor querit utrum in quolibet peccato sit aliquis actus, ad hunc locum eam rejicimus.

ARTICVLVS IV.

An violentia seu coactio possit à Deo inferri voluntati?

POST QUAM D. Thomas tribus articulis præcedentibus rationem voluntarij, omnesque conditiones ad illud requisitas exposuit, articulo quarto, & sequentibus agit de involuntario, & de causis ejus; quæ possunt esse quatuor, scilicet violentia, metus, concupiscentia, seu passio vehemens, & ignorantia: sicut enim voluntarium causatur ex duplici principio, scilicet ex appetitu operante, qui est principium intrinsecum, & ex cognitione dirigente; ita oportet quòd oppositum ejus, scilicet involuntarium, causetur ex oppositis principiis, & proveniat vel ex eo quòd operatio est à principio extrinseco, ut contingit in his quæ ex violentia aut metu fiunt; aut quia tollitur, vel ligatur, aut turbatur cognitio, sicut fit per ignorantiam aut passionem. De his ergo quatuor causis involuntarij breviter hic est agendum, incipiendo à violentia, seu coactione, quæ prima & præcipua est. Unde sit

N

Quid sit violentum, breviter explicatur.

55. **N**OTANDUM primò, violentum sic à Philosophis communiter definiti: *Violentum est illud quod est à principio extrinseco, passio non conferente vim.* Quæ ultima verba non solum negativè sunt intelligenda, quasi sufficiat subiectum cui vis infertur, non cooperari motui violento; sed etiam positivè & contrariè, ita ut passum positivè renitatur, & agenti extrinseco resistat: alioquin infuso habituum & donorum supernaturalium esset violenta; quia passum, scilicet anima, non confert vim ad talem infusionem, sed merè negativè se habet in recipiendo; recipit enim illa per solam potentiam obedientialem, quæ est mera non repugnantia. Hoc etiam satis exprimit nomen violenti: nam violentum idem est, ac vi illatum: quando autem nulla est resistentia passivi, nulla fit vis ut inferatur effectus: Ergo tunc nulla est violentia.

56. Porro aliqui putant illud esse violentum, quod est contra intrinsicam inclinationem principij activi: Tum quia existimant principium merè passivum, v.g. materiam, propriè & in rigore non esse naturam, & consequenter nihil esse illi violentum, licet videatur illi contrariari, quia non est contra naturam: Tum etiam quia si ad rationem violenti sufficeret esse contra inclinationem principij passivi, tenebræ dici possent violentæ aëri, sicut & materiæ aquæ forma substantialis quam modò habet; quia tenebræ sunt contra potentiam naturalem passivam, quam habet aër ad lumen, & una forma substantialis est contra potentiam & inclinationem naturalem, quam habet materia ad aliam formam. Item humanitas Christi, cum habeat naturalem inclinationem passivam ad propriam personalitatem, sub personalitate Verbi Divini violentè existeret: sicut & accidentia in Eucharistia, sub modo perfectatis, quò Deus supplet inhæsiōnem illorum in subiecto. Ac denique cum in cælo sit potentia passiva ad motum, motus illi esset naturalis, & quies violenta: quod tamen non est dicendum, quia nullum violentum est perpetuum, cæli autem post diem iudicij perpetuò quiescent. Ita Vazquez hic disp. 25. cap. 3.

57. Nihilominus tamen dicendum est, quòd ut aliquid sit violentum, sufficit quòd sit contra naturalem inclinationem subiecti, sive talis inclinatio sit activa, sive passiva: sicut à contrario, ad hoc ut aliquid sit naturale, sufficit quòd sit conforme inclinationi naturali subiecti, sive talis inclinatio sit activa, sive passiva. Ita expressè docet D. Thomas hic art. 4. ad 2. ubi asserit violentum motum esse, *quando fit contra interiorem inclinationem passivi*; & alterationes ac generationes simplicium corporum, non esse violentas, sed naturales, *propter naturalem aptitudinem interiorem materie vel subiecti.*

58. Ratio etiam suffragatur: Nam materia, quæ est principium passivum, natura est, ut docent Aristoteles & D. Thomas 2. Physic. cap. 1. lect. 1. & 2. ubi dividunt naturam in materiam, & formam, & totum compositum: Ergo quod opponitur ejus inclinationi, contra naturam est, subindeque violentum: v. g. si materia disposita ad unam formam, impediatur ne obediat naturali agenti in recipiendo illam, aut si posset materia ab omni forma spoliari, talis status denudationis esset ei violentus, quia inclinationem & appeti-

tum habet ad formas. Ex quo patet responsio ad primum fundamentum oppositæ sententiæ.

Ad secundum verò, nego sequi illa absurda ex nostra sententiâ: nam potentia passiva diaphani est disjunctivè ad lucem vel ad tenebras; & materia prima habet potentiam passivam indifferentem ad omnes formas; unde naturaliter sunt in diaphano tam lux quàm ejus privatio, & in materia prima tam forma aquæ cum privatione ignis, quàm forma ignis cum privatione aquæ. Subsistentia etiam Verbi Divini non est violentè in humanitate Christi, sicut nec modus perfectatis in accidentibus Eucharisticis, ob duplicem rationem. Primò quia, ut infra ostendemus, nulla creatura, absolutè & simpliciter loquendo, potest pati violentiam à Deo, naturaliter vel supernaturaliter operante. Secundò, quia tunc solum violentatur potentia activa vel passiva, quando non recipit quod sibi naturaliter debetur, seu in quod naturaliter tendit, nec in ipso, nec in alio in quo illud sit eminenter: Si enim idem quod appetit, recipiat sub esse perfectiori & eminentiori, non violentatur, sed perficitur: unde cum personalitas divina eminenter contineat humanam; & modus quò Deus supplet in accidentibus Eucharistiæ inhæsiōnem subiecti, tribuat illis totum quod subiectum debebat tribuere; humanitas Christi, & accidentia Eucharistica non subsistunt vel existunt violentè, sed tantum præternaturaliter, aut supernaturaliter.

Ad aliud quod subjungitur, dicatur motum cæli non esse violentum, sed naturalem, ob rationem insinuatam, nempe quia in cælo est potentia passiva ad talem motum. Nec obstat, quòd etiam quies est naturalis cælo: nam sicut ex eo quòd materia prima dicit potentiam ad plures formas omnes illæ naturaliter ei adveniunt; ita quia cælum ex propria natura inclinatur ut moveatur ab Intelligentia, & ad hoc quòd cessante tali motu quiescat; utrumque est illi naturale, & neutrum violentum, aut præternaturale.

60. Notandum secundò: hæc quatuor nomina, *neccessarium, violentum, coactum, involuntarium*, quæ interdum confunduntur, inter se differre secundum diversas formalitates quas expriment. Necessarium enim dicitur prout opponitur contingenti seu indifferenti, & importat determinationem ad unum, excludendo facultatem ad oppositum. Violentum includit quidem eandem necessitatem & determinationem, ex parte ejus qui patitur violentiam, sed addit supra necessarium, quòd sit à principio extrinseco; quia à principio proprio & intrinseco nihil violentatur, cum tamen possit aliquid fieri necessariò, & tamen esse à principio intrinseco, ut patet in brutis, & in motibus primò primis. Coactum ferè idem est quod violentum; sed propriè loquendo coactum solum opponitur spontaneo seu voluntario, & ideo solum invenitur in cognoscentibus; violentum verò etiam in rebus inanimatis reperitur, ut cum lapis projicitur sursum. Involuntarium interdum sumitur pro coacto aut violento: sed tamen latius patet, quia potest contingere quòd aliquid sit involuntarium non solum ratione violentiæ, seu quia est à principio extrinseco, sed etiam ratione ignorantiæ, & ex defectu cognitionis, ut infra patebit.

His præmissis, inquirimus an voluntati possit inferri à Deo violentia seu coactio? Quod potest tripliciter intelligi: Primò, an illi possit inferri violentia, quantum ad actus ab ea elicitos?

Secundò, utrum in cessatione ab actu possit voluntas pati violentiam? Tertiò, an possit pati violentiam, saltem quantum ad actus à se imperatos; qui sunt duplicis generis, quidam enim solum à voluntate imperantur, & ab alia potentia eliciuntur, ut visio, deambulatio, &c. Alij verò non solum sunt à voluntate imperati, sed etiam ab illa elicit, ut cum voluntas per unum actum seipsam applicat ad eliciendum alium, v. g. cum ex intentione finis, imperat electionem mediorum. In hoc ergo triplici sensu resolvenda est difficultas proposita.

S. II.

Prima difficultas resolvitur.

Dico primò: Per nullam potentiam potest inferri violentia voluntati in actu ab ea elicitò. Ita D. Thomas hic art. 4. & 1. p. qu. 82. art. 1. & qu. 22. de verit. art. 5. post Anselmum libro de libero arbitrio cap. 6. ubi ait: *Invidus nemo potest velle aliquid, quia non potest velle nolens velle.*

62. Probatur primò conclusio: Omnis actus elicitus à voluntate est essentialiter voluntarius: Ergo per nullam potentiam potest esse violentus aut coactus. Consequentia patet, nam voluntarium & violentum opponuntur. Antecedens probatur: Omnis actus elicitus à voluntate, est à principio intrinseco cum cognitione; nam voluntas est principium intrinsecum, & sine cognitione prævia operari non potest: Ergo est voluntarius.

63. Probatur secundò: Violentum est illud quod est contra inclinationem ejus quod dicitur violentiam pati: Sed omnis actus à voluntate elicitus, est secundum ejus inclinationem, imò est quædam inclinatio ejus actualis; licet enim non semper inclinetur voluntas in objectum, sed aliquando illud aversetur & fugiat, tamen ipsa nolitio seu actus aversionis, est quoddam pondus voluntatis ad fugiendum & refutandum objectum, & sic semper est inclinatio ex parte actus, licet sit repugnantia erga objectum: Ergo nullus actus à voluntate elicitus, potest esse violentus.

64. Quædam tamen in contrarium fieri possunt instantiæ. Prima est: Voluntas potest necessitari à Deo, ut patet in amore beatifico: Ergo & cogi. Probatur Consequentia: tum à paritate rationis: tum etiam quia voluntas ex natura sua inclinata est ut liberè operetur: Ergo cum necessitatur circa aliquod objectum, movetur contra naturalem suam inclinationem, & consequenter infertur ei violentia & coactio.

Adde quòd, non solum violentatur res, quando impeditur à proprio actu, sed etiam quando ab extrinseco fit ut majori pondere tendat quam tenderet secundum propriam inclinationem; ut lapis non solum violentatur, quando detinetur ne descendat, sed etiam quando deorsum jacitur majori impetu quam exposulet ejus gravitas: At quando Deus necessitat voluntatem ad aliquem actum, majori impetu tendit in illum, quam ejus natura exposulet: Ergo tunc voluntas violentatur, seu cogitur.

65. Secunda instantia est: Datò quòd actus elicitus à voluntate non sit, nec esse possit contra inclinationem actualem & elicitam voluntatis; non tamen repugnat esse contra inclinationem ejus habitualem, seu propensionem innatam

Tom. III.

A ipsius, ut patet in peccato, quod est contra naturalem hominis inclinationem, ut docet S. Thomas infra qu. 71. art. 2. & tamen elicitur à voluntate: Sed ad violentiam sufficit quòd actus sit contra inclinationem habitualem, seu propensionem innatam ipsius voluntatis: Ergo voluntas etiam in actu elicitò potest pati violentiam.

Tertia instantia: Si ratio adducta valeret, sequeretur quòd nec intellectus, nec aliæ potentie vitales possent pati violentiam, quantum ad elicientiam suorum actuum: Sed hoc dici nequit, ut infra patebit: Ergo &c. Sequela probatur: quia intellectus, & quælibet actio vitalis, necessariò debet esse à principio intrinseco, & consequenter sine repugnantia intellectus, & principij vitalis; nam quod ab intrinseco emanat, sine repugnantia emanat: Ergo si actus voluntatis non potest elici violentè, quia est à principio intrinseco inclinante & non repugnante; similiter actus intellectus, vel alterius potentie vitalis, violentus esse non poterit.

66. Quarta instantia: Deus potest voluntatem inclinatum in aliquod objectum, per motionem efficacem inclinare ad oppositum, & si sit in ea odium Petri v. g. ponere ejus amorem: Ergo potest illi inferre violentiam, etiam quantum ad actus elicitos.

67. Ad primam instantiam respondeo, concessò Antecedente, negando Consequentiam: quia non est idem voluntatem necessitari, & cogi; nam necessarium non opponitur voluntario, imò voluntarium abstrahit à necessario & libero, ut supra ostensum est: violentum verò, cum debeat esse à principio extrinseco, è diametro opponitur voluntario: unde licet voluntas in actu elicitò possit à Deo necessitari, non tamen potest ab ipso cogi; ad primum enim sufficit quòd sine indifferentia judicij moveatur & eliciat actus suos; ad secundum verò requiritur quòd moveatur & eliciat actus à principio extrinseco cum resistentia intrinseci; quod repugnat actui voluntatis, cum essentialiter sit actus vitalis, & actualis ejus inclinatio, ut supra ponderatum est. Unde D. Thomas qu. 22. de verit. art. 5. *Duplex est necessitas, altera coactionis, altera naturalis inclinationis: sicut lapis necessitatur ad descensum deorsum naturali pondere & inclinatione, & ad motum in locum superum necessitatur ex coactione.* Ex quo patet responsio ad primam probationem Consequentie, & ratio discriminis quæ inter necessarium & violentum seu coactum reperitur.

68. Ad secundam, nego quòd operari necessariò sit contra inclinationem voluntatis: nam voluntas non minùs inclinata est ad operandum necessariò, quando objectum sine indifferentia proponitur, quam ad operandum liberè, quando illi proponitur cum indifferentia, unde neutrum est violentum: sicut supra dicebamus, quòd quia cælum est capax ab intrinseco motus & quietis, non est violentum ei quòd moveatur, nec erit illi violentum quòd quiescat post diem judicij; vel sicut quia aer est capax lucis & tenebrarum, nec lux nec tenebræ ei violentæ sunt.

69. Ad tertiam probationem nego Majorem: Nam quando lapis descendit majori impetu quam exposulet ejus gravitas, talis motus non est ei violentus, neque naturalis, sed præternaturalis: sicut fluxus & refluxus Oceani, aut motus circu-

N ij

laris ignis in sua sphaera ad raptum caeli; & ratio est, quia licet sit à principio extrinseco, non est tamen contra, sed prae inclinationem passivi. Vel, quicquid sit de hoc, Respondeo secundò, datà Majori, negando Minorem: cum enim voluntas sit appetitus rationalis, & sequatur ductum & cognitionem rationis, ex natura sua inclinata est ut majori ac vehementiori impetu feratur in objectum, quod illi non repraesentatur ut indifferens, sed ut continens omnem rationem boni, quàm in aliud quod illi cum indifferentia proponitur, & ut bonum aliquod finitum & particulare ei repraesentatur.

71. Ad secundam instantiam nego Majorem. Ad cuius probationem dico, peccatum esse contra naturalem hominis inclinationem, inadaquatam & partialem, non tamen contra totalem & adequatam. Duplex enim distingui solet in voluntate inclinatio, una in ordine ad bonum honestum & rationi consonum, quod est objectum ejus partiale & inadaquatum; altera ad suum objectum adequatum, quod est bonum in communi, prout abstrahit à vero vel apparenti, ab honesto vel delectabili: Itaque actus peccati est contra primam inclinationem, non verò contra secundam: Cum enim nemo intendens malum operetur, ille qui peccat intendit & quaerit aliquod bonum, saltem apparens & delectabile secundum sensum; adeoque actus peccati non est violentus, sed naturalis simpliciter; licet possit dici secundum quid violentus, quatenus est contra inclinationem rectae rationis.

72. Ad tertiam instantiam, distingo Majorem: Intellectus & potentiae vitales non possent pati violentiam in suis actibus, absolute & quoad substantiam consideratis, concedo Majorem: in suis actibus respectivè sumptis, & prout dicunt ordinem ad voluntatem à qua imperantur, nego Majorem, & concessà Minori, nego Consequentiam. Intellectus ergo, & aliae potentiae vitales quae subsunt motioni voluntatis, possunt considerari quantum ad elicentiam suorum actuum dupliciter: uno modo absolute, & quoad substantiam actus qui elicitur; aliò modo respectivè ad voluntatem, vel ad aliud principium interius à quo moventur: Si considerentur primò modo, non possunt pati violentiam in actibus à se elicitis; quia hoc ipso quòd illi actus sunt vitales, à principio intrinseco procedunt, & sic implicat quòd sint violenti; unde in hoc parificantur cum actibus elicitis à voluntate: At verò secundò modo potest pati violentiam non tam ipse intellectus qui movetur à voluntate, quàm ipsa voluntas movens, quae ob aliquod impedimentum potest suò intentò & imperiò frustrari: quare actus imperati possunt esse partim naturales, partim violenti, seu mixti ex naturali & violento; sunt enim naturales, quatenus procedunt à suis potentiis, & violenti, quatenus interdum sunt contra inclinationem voluntatis.

73. Ad ultimam, concessò Antecedente, nego Consequentiam: nam ut ait D. Thomas qu. 22. de verit. art. 8. *Quantumcumque voluntas immutetur in aliquid, non dicitur cogi in illud: cujus ratio est, quia ipsum velle aliquid est inclinari in illud, coactio autem vel violentia est contra inclinationem illius rei qua cogitur. Cum igitur Deus voluntatem immutat, facit ut precedenti inclinationi succedat alia inclinatio; ita quòd prima auferatur, & secunda maneat: unde illud ad quòd*

inducit voluntatem, non est contrarium inclinationi jam existenti, sed inclinationi quae prius inerat; unde non est violentia, neque coactio. Sicut lapidi ratione sua gravitatis inest inclinatio ad locum deorsum: hac autem inclinatione manente, si sursum projiciatur, erit violentia; si autem Deus auferat à lapide inclinationem gravitatis, & det ei inclinationem levitatis, tunc ferri sursum non erit ei violentum; & ita immutatio motus potest esse sine violentia. Et per hunc modum intelligendum est, quòd Deus voluntatem immutat sine eo quòd voluntatem cogat. Et in 2. sent. dist. 25. qu. 1. art. 2. ad 2. Deus operatur (inquit) in voluntate & in libero arbitrio, secundum ejus exigentiam: unde etiamsi voluntatem hominis in aliud mutet, nihilominus tamen hoc sua omnipotentia facit, ut illud in quòd mutatur voluntarie vellet.

S. III.

Secunda difficultas expeditur.

74. Dico secundò: Si Deus voluntatem ad operandum propensam, per subtractionem sui concursus, vel objecti, impeditur ne in actum prorumperet; vel operationem jam incœptam continuaret, non inferret illi violentiam, sed voluntas tunc connaturaliter quiesceret, & ab operatione cessaret. Est contra Almaïnium, Vazquem, Lorcam, Valentiam, & alios, qui existimant voluntatem posse pati à Deo violentiam in cessatione ab actu: v. g. si Beato videnti Deum, & in amorem ejus anhelanti, subtraheret Deus concursum ad talem amorem, aut si voluntati praeventa cognitione congrua, & parata ad consensum, Deus concursum ad consentiendum denegaret, violentiam illi inferret.

75. Probatur conclusio ratione fundamentali: Causae inferiores non petunt ex natura sua operari, nisi stante motione & influxu causae superioris, cui per se subordinantur in agendo: Ergo sicut naturaliter inclinatur ad agendum, supposito influxu & motu talis causae superioris, ita naturaliter quiescunt, & sine ulla planè violentia aut resistentia cessant ab operando, si causa superior non influat nec moveat: unde sicut naturale & non violentum est, cessare lucem in aëre, cessante luminoso; aut caelum quiescere, cessante motu intelligentiae; vel subtractò divinò concursu ignem à combustionem cessare, ut contingit in fornace Babylonica: ita connaturale est voluntati, cessante concursu Dei, non operari, vel ab operatione jam incœpta desistere.

76. Confirmatur: Omnis creatura, ut docet S. Thomas 2. contra Gentes cap. 21. & lib. 3. cap. 100. habet se respectu Dei ut instrumentum quoddam; quia sicut instrumentum non potest operari, nisi per actualem motionem causae principalis, ita neque aliqua causa secunda potest agere, nisi actualiter mota à prima: Sed cessante motu causae principalis in instrumento, naturale est illi non operari: Ergo naturale est voluntati, & cuilibet causae secundae, non operari, cessante motione Dei. Idem dicendum est, si subtrahatur objectum voluntati, aut ei non proponatur: cum enim voluntas sit appetitus rationalis, naturale est illi non ferri in incognitum: Ergo remotò vel non cognitò objectò, non est violentum quòd non operetur vel cesset ab actu, sed potius connaturale.

77. Dices: Impedire aliquam rem à motu, vel operatione, ad quam ex natura sua erat inclinata, est ei inferre violentiam: Sed voluntas beati v. g. est connaturaliter inclinata ad diligendum Deum; non minùs enim est illi naturale & necessarium amare Deum, quàm igni comburere, & lapidi descendere: Ergo sicut inferretur igni violentia, si impediretur ne combureret; & lapidi, si impediretur ne descenderet; ita & voluntati beati, si per subtractionem divini concursus impediretur ne Deum diligeret, & ab amore beatifico desistere coeretur.

78. Respondeo primò, distinguendo Majorem: Impedire aliquam rem à motu, ad quem ex natura sua erat inclinata, est ei inferre violentiam, si talis impeditiò fiat à causa particulari, cui contranitur illa propensio & inclinatio, concedo: si fiat à causa universali, scilicet à Deo, nego; quia contra illum non nititur causa particularis, imò plus ad illum propendet, quàm ad proprium motum & operationem. Sicut ergo si aliqua causa particularis faciat quòd aqua ascendat, vel quòd lapis non descendat, erit violentia; secùs autem, si propter bonum universi, ne scilicet detur vacuum, ascendat aqua, & detineatur lapis; quia quælibet creatura magis inclinatur ad bonum generale universi, quàm ad bonum particulare & proprium: ita pariter si voluntas beati ab aliqua causa particulari extrinseca impediri posset ab amore, inferretur illi violentia; non autem si à Deo impediretur per subtractionem concursus; quia licet ad actum amoris sit necessariò determinata, multò tamen magis ad obediendum Deo ex propria natura inclinatur.

9. Respondeo secundò, data Majori, distinguendo Minorem: Voluntas beati est connaturaliter inclinata ad diligendum Deum, supposito divino concursu, & aliis ad operandum necessariis, concedo Minorem: Remoto Dei concursu, & aliis ad agendum requisitis, nego Minorem; cum enim inclinatio voluntatis ad operandum sit dependens à superiori, & primæ cause subordinata, absolutè non tendit ad operationem, sed cum suis dependentiis; & supposità Dei motione & concursu; unde illò subtractò naturale est voluntati non operari, sicut igni, si desit approximatio.

S. IV.

Tertia difficultas elucidatur.

80. **D**ico tertio: Voluntas non potest cogi, quantum ad actus quos imperat & simul elicit; bene tamen quantum ad actus, ab ea quidem imperatos, sed ab aliis potentiis ei inferioribus elicitos. Ita D. Thomas hic art. 4. in corp. ubi ait: *Duplex est actus voluntatis; unus quidem qui est ejus immediatè velut ab ipsa elicitus, scilicet velle; alius à voluntate imperatus & mediante alià potentià exercitus, ut ambulare & loqui.....* Quantum igitur ad actus à voluntate imperatos, voluntas violentiam pati potest. In quantum per violentiam exteriora membra impediri possunt, ne imperium voluntatis exequantur. Ubi notanda sunt illa verba: à voluntate imperatus, & mediante alià potentià exercitus: quibus insinuat nomine actus imperati se non intelligere eos qui sunt elicitive ab ipsa voluntate: nam licet etiam isti possint imperari, sicut electio mediorum imperatur ab intentione finis, tamen ut ad

A præfens attinet, cum elicitis comprehenduntur; in ipsis enim non potest esse violentia, sicut nec in purè elicitis. Et ratio est, quia ex eo voluntas cogi non potest in actu tantum elicito, quòd talis actus sit quædam inclinatio actualis voluntatis in suum objectum, ut antea declaravimus: Sed etiam actus simul elicitus & imperatus, est quædam inclinatio actualis voluntatis in suum objectum; necessariò enim tendit in rationem boni, veri, vel apparentis: Ergo similiter reputat talem actum esse violentum.

Quòd autem voluntas possit pati violentiam, quantum ad actus ab ea imperatos, & ab aliis potentiis inferioribus elicitos, manifestum est: Si enim v. g. voluntas nollet videre, posset quis vi aperire oculos; vel si vellet videre, posset illos vi claudere: & in hoc casu cum aperirentur oculi, illa visio non esset violenta potentia visivæ elicenti, utpote juxta inclinationem illius; esset tamen violenta voluntati imperanti, quia esset contra inclinationem elicitam ipsius. Imò etiam esset aliquo modo violenta potentie visivæ: quælibet enim potentia habet duplicem inclinationem; unam particularem ad suum actum ut ad proprium bonum; & alteram universalem, quæ subicitur voluntati, quæ est inclinatio universalis tendens ad bonum totius suppositi: licet ergo visio non esset tunc violenta potentie visivæ, secundum particularem ipsius inclinationem, esset tamen violenta secundum universalem; & absolutè violenta dici deberet, quia esset contra præcipuam suppositi inclinationem.

S. V.

Corollaria notatu digna.

EX dictis colliges primò contra Vazquem, Lorcam, & alios, non solùm voluntatem, sed nec ullam etiam creaturam posse pati violentiam à Deo. Quod enim est secundum inclinationem præcipuam creaturæ, non est illi violentum: Sed quicquid Deus operatur in creatura, est secundum præcipuam ipsius inclinationem: Ergo non est illi violentum, sed connaturale. Major patet: non enim potest esse violentia, nisi sit resistèntia; nec est resistèntia ubi est inclinatio. Minor verò probatur: Sicut quælibet potentia, ut supra dicebamus, duplicem habet inclinationem, unam particularem ad suum actum ut ad proprium bonum; & alteram universalem, quæ subicitur voluntati, quæ est inclinatio universalis tendens ad bonum totius suppositi: vel etiam sicut in omnibus rebus reperitur duplex inclinatio naturalis, una quæ competit illis juxta suum esse particulare, quæ propendet in proprium & conveniens bonum, v. g. lapis per gravitatem in centrum; altera quæ illis convenit in ordine ad bonum universi, cujus sunt partes, & per quam magis propendet in bonum universi, quàm in proprium; quare licet grave ex propria inclinatione per gravitatem tendat deorsum, & leve per levitatem sursum, tamen ne detur vacuum, grave propriæ gravitatis oblitum ascendit, & leve contemptà levitate descendit: Ita etiam in qualibet re, præter propriam inclinationem, quæ propendet in proprium & particulare bonum, datur alia fortior ac potentior, per quam in id quod Deus vult in ea aut de ea facere, tantà promptitudine ac propensione fertur, ut illud absque ulla violentia præstet, quamvis sit contra propriam inclinationem. Unde San-

pietate 16. sic habetur: *Ignis ut nutriverentur ju-
sti, etiam sua virtutis oblitus est; creatura enim
tibi factori deserviens &c.* Quibus verbis Scrip-
tura declarat, quod dum creatura à Deo mo-
ventur ad effectum aliquem qui videtur contra
inclinacionem propriæ naturæ, quasi obliviscun-
tur hujusmodi inclinacionis, subjiciendo illam
potentiæ obedienciali, per quam Deo ad nutum
inferviunt, sicque prædicta inclinatio in ordine ad
resistentiæ effectum, est ibi veluti sub oblivione,
& quasi non esset. Hinc Augustinus lib. 26. con-
tra Faustum, ait quod *Deus, creator & conditor
omnium creaturarum, nihil contra naturam facit:
id enim est cuique naturale, quod ille facit à quo
est omnis numerus, motus, & ordo natura.* Item B
Divus Thomas 3. contra gentes cap. 100. variis
rationibus probat, ea quæ Deus præter naturæ
ordinem facit, non esse contra naturam; idque
declarat in tertia ratione, exemplo rerum cor-
poralium: *Motus* (inquit) *qui sunt in istis in-
ferioribus corporibus ex impressione superiorum,
non sunt violenti, neque contra naturam; quam-
vis non videantur convenientes motui naturali,
quem corpus inferius habet secundum proprietatem
sue formæ; non enim dicimus quod fluxus &
refluxus maris sit motus violentus, cum sit ex im-
pressione cœlestis corporis, licet naturalis motus
aqua sit solum ad unam partem, scilicet ad me-
dium: multo igitur magis quicquid à Deo sit in
qualibet creatura, non potest dici violentum, ne-
que contra naturam.* Idem habet quæst. 6. de po-
tentia art. 1. ad 17. & quæst. 1. art. 2. ad 1. ubi ait,
quod omnes creatura quasi pro naturali habent
quod à Deo in eis sit: & propter hoc in eis distin-
guuntur potentia duplex. una naturalis ad proprias
operationes & motus, alia qua obedientia dicitur
ad ea quæ à Deo recipiunt.

83
Ex quo patet Vazquem hinc disput. 25. cap. 4.
leviter & inconsideratè dixisse, duplicem illam
inclinacionem, quam supra in qualibet creatura
agnovimus, unam quæ propendet in proprium
& conveniens bonum, alteram quæ ad bonum
universi, cuius est pars, & ad obediendum Deo,
à quo, ut ait Augustinus, est omnis numerus, mo-
tus, & ordo natura, connaturaliter inclinatur,
vulgarij Philoſophorum esse signum: Patet,
inquam, hæc verba vulgaris esse Theologi, &
in doctrina Divi Thomæ parùm versati: cum S.
Doctõr, Theologorum Scholasticorum Prin-
ceps, locis citatis, duplicem hanc inclinacionem
in qualibet creatura agnoscat. Et ratio etiam
suffragatur: Nam ut ait idem Doctõr Angelicus
1. p. qu. 60. art. 5. quod est alterius, majorem ha-
bet inclinacionem in id cuius est, quàm in bo-
num proprium: Sed quælibet creatura est pars
universi, & aliquid Dei: Ergo majorem habet
inclinacionem in bonum universi, & ad obe-
diendum Deo, quàm ad bonum sibi proprium
& conveniens. Majorem declarat Divus Thomas
exemplò manûs, quæ seipsam naturaliter expo-
nit icui ad conservacionem totius corporis; &
virtuosi civis, qui se exponit mortis periculo, pro
totius reipublicæ conservacione: Ergo naturali-
ter magis inclinatur pars in bonum totius, quàm
in bonum proprium.

Confirmatur: Omnis creatura naturaliter ma-
gis inclinatur in finem, quàm in media; oppo-
sita enim inclinatio est inordinata, ac subinde
non potest esse à Deo creaturæ impressa: Sed bo-
num universi, & bonum divinum, sunt finis bo-
notum particularium in quæ creatura incli-

A nantur: Ergo idem quod prius.

Dices tamen cum Vazque: Non videtur probabile, in eadem creatura reperiri oppositas in-
clinationes: Sed inclinaciones ad descendendum
& ascendendum sunt oppositæ, cum habeant
terminos oppositos & impossibiles: Ergo fi-
gmentum est ponere in aqua v. g. inclinacionem
universalem, quæ naturaliter feratur sursum, ad
vitandum vacuum toti naturæ inimicum, cum
inclinacione particulari quam habet ad descen-
dendum. 84.

Confirmatur primò: Si in aqua esset talis in-
clinatio ad ascendendum, sequeretur quod cum
de facto ascendit, ne detur vacuum, non gravi-
taret, nec niteretur deorsum: Sed hoc est fal-
sum, & contra experientiam; videmus enim
quod si per fistulam ascendat aqua, attractâ res-
piratione, quod plus aquæ ascendit, eò magis fi-
stula gravat manum: Ergo &c. 85.

Confirmatur secundò: Si aquæ naturale sit
ascendere ad vitandum vacuum, & obediendum
Deo: deberet in ea esse aliquod instrumentum,
seu virtus activa ad talem motum producendum,
sicut revera habet gravitatem ad motum deor-
sum: Sed nullum habet principium activum ad
motum sursum: Ergo nulla datur in ea inclinatio
ad ascendendum, ut vitetur vacuum; sed cum
ascendit, hoc fit ex virtute corporis superioris
contigui, trahentis post se corpus inferius, ne
detur vacuum, sicut magnes trahit ferrum. 86.

Ad objectionem respondeo, hujusmodi incli-
naciones, licet oppositas, non esse tamen in-
possibiles, sed subordinatas, & aquæ secun-
dum diversam rationem convenientes; nam
prior competit ipsi quatenus est corpus; secun-
da verò, quatenus est pars universi, vel prout est
ens creatum subditum Deo: nulla autem est re-
pugnancia quod in creatura sint hoc modo di-
versæ & oppositæ inclinaciones, ut patet in ani-
mali, quod in quantum est grave descendit, &
quatenus habet alas ascendit; qui tamen sunt
motus contrarij: similiter in motu progressivo
hominis, elevatio pedis est illi violenta, in quan-
tum est corpus grave, & naturalis eidem, ut vi-
venti & animali. 87.

Ad primam confirmationem, nego sequelam
Majoris: licet enim quando aqua, ne detur va-
cuum, ascendit ex inclinacione quam habet ad
bonum universi, motus ille sit simpliciter natu-
ralis; quia illa inclinatio ad bonum commune
est præcipua, & prædominans particulari; est
tamen violentus secundum quid, in quantum
per gravitatem aqua contranitur deorsum, &
experientia fistulæ gravitantis & manum gra-
vantis nihil aliud convincit. Et potest hoc decla-
rari duplici exemplo jam adducto: Animal enim,
vel homo, dum ascendit, & avis dum volat, natu-
raliter feruntur sursum, & motus ille est sim-
pliciter naturalis, quia est conformis formæ &
inclinacioni præcipuæ & prædominanti; & ni-
hilominus gravitas talium corporum semper
contranitur & resistit, tendens deorsum; unde
hujusmodi animalia ascendendo & volando las-
fantur ex contraria repugnancia gravitatis, res-
pectu cuius talis motus est violentus. 88.

Ad secundam confirmationem, nego etiam
sequelam Majoris: nam ut motus sit naturalis,
non requiritur quod subiectum habeat in se
principium activum illius (sicut ad hoc ut sit
violentus, non est necessarium quod passum res-
sistat activè, ut supra ostendimus) sed sufficit 89.

principium passivum: unde inclinatio illa universalis quæ est in aqua ad ascendendum, nihil aliud est quàm potentia obedientialis passiva, quæ naturaliter inest cuilibet enti creato, quæ talis est, ad recipiendum à Deo quicquid absolute non repugnat, ut docet D. Thomas loco supra laudato. Quare fictitia & imaginaria est virtus illa attractiva, quam ponit Vazquez in corpore superiori respectu inferioris, similis virtuti activæ quæ ferrum à magnete trahitur: nam vel talis virtus ribuitur rebus, solum quando imminet vacuum, & hoc est ridiculum, quia natura rebus providit de omnibus necessariis ad consentientiam universi: vel continuè inest rebus; & sic non solum quando imminet vacuum, traherentur sursum corpora gravia, sed semper & continuè, sicut magnes semper attrahit ferrum.

Colliges secundò cum Divo Thoma hic art. 5. violentiam causare involuntarium simpliciter: quia violentia directè opponitur voluntario, cum violentum sit ab extrinseco, voluntarium verò ab intrinseco. Unde si reluctanti feminæ prævalidus aliquis stuprum inferat, nihil ex eo quod patietur, ad eam noxæ pertinebit, uti Deuteron. 22. sancitum legimus. Ita Christianas feminas, quæ per Gothicam irruptionem, Romæ captæ, vim à Barbaris perpeffæ fuerant, solatur Augustinus lib. 1. de Civit. cap. 17. quòd *inconcussa ac stabili permanente virtute, quidquid aliud de corpore vel in corpore fecerit, quod sine peccato proprio non valeat vitari, præter culpam sit patientis.*

Dices: Virgo dum à juvene violatur, renitente ejus voluntate, violentiam patitur, etiamsi exterius non resistat, vel non resistat quantum potest: & tamen ille actus non est involuntarius, cum in eo casu virgo mortaliter peccet, non resistendo, vel non resistendo quantum potest: Ergo violentia non causat semper involuntarium simpliciter.

Respondeo negando Antecedens quoad secundam partem: Quando enim virgo non resistit, vel non resistit quantum potest & debet, indirectè & interpretativè censetur consentire oppressioni, cum non adhibeat media quæ potest ad illam evitandam: Unde ille actus non est violentus, sed voluntarius simpliciter, & involuntarius tantum secundum quid.

Sed quæres, quænam media externa teneatur apponere virgo ad resistendum oppressioni, ut inde dignosci possit, quandonam oppressio sit ipsi voluntaria interpretativè & indirectè, si talia media non adhibeat?

Respondeo cum distinctione: si enim virgo non timeat in se periculum consentiendi, & aliunde grave damnum vitæ vel honoris metuit, si clamet, vel aggressorem occidere tentet, non tenetur clamare, vel aggressorem interficere (quamvis licitè utrumque possit, eò quòd id præstet in sui defensionem) quia tunc resistere aggressori est præceptum affirmativum, quod non obligat pro semper, nec cum tanto periculo: si verò credit probabiliter se esse expositam periculo consentiendi, tenetur omnibus modis, etiam cum vitæ aut famæ dispendio, resistere, clamando, & aggressorem occidere tentando: quia præceptum negativum de non consentiendo actui illicito, obligat semper, & ad semper: unde tandem concludendum est cum Curiele, quòd quia rarò contingit, ut in tali casu non immineat periculum consentiendi, debent tunc vir-

gines omnibus modis resistere; & ita semper ipsis consulendum est.

ARTICVLVS V.

An & quomodo ex metu facta, sint mixta ex voluntario & involuntario?

S. I.

Prima pars quæstionis resolvitur.

Dico primò: Quæ per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & involuntario. 94.

Ita Divus Thomas hic art. 6. ubi hanc conclusionem probat tum ex Philosopho, & Niffeno, qui ea quæ per metum aguntur, appellant mixta ex voluntario & involuntario: tum etiam quia ea quæ per metum aguntur, secundum se non sunt voluntaria, imò sunt involuntaria, sed fiunt voluntaria ex metu, ad vitandum scilicet malum quod timetur: v. g. mercator absolute, & absque periculo tempestatis, nollet projicere merces in mare; tempore tamen tempestatis, ad fugiendam mortem quæ timetur, vult eas projicere, & de facto projicit in mare: Ergo quæ per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario & involuntario.

Adde quod in objecto actus ex metu facti, reperiuntur ratio mali & ratio boni, sufficientes ad causandum nolitionem & volitionem, quæ sunt principia voluntarij & involuntarij: v. g. in hoc quod est projicere merces in mare, est ratio mali, ut patet, cum ex hoc mercator maximum damnum incurrat; & ratio boni, cum assumatur ut medium ad conservandam vitam, seu ad evadendum mortis periculum.

Verùm ut hæc conclusio magis declaretur, & quædam instantiæ, quæ fieri possent in contrarium, diluantur. Observandum est primò, quòd cum dicimus metum causare actum mixtum ex voluntario & involuntario, non sic intelligendum est, quasi ipse metus causet in actu utramque rationem; hoc enim impossibile est, cum rationes oppositæ non possint provenire ab eodem principio; sed intantum dicitur metus causare involuntarium, in quantum causat actum in quo involuntarium reperitur, causatum tamen ex amore ad illam rem quæ propter metum postponitur. Sicut si dicamus, quòd anima, vel virtus motiva animalis, causat metum mixtum ex naturali & violento, non est sensus, quòd potentia motiva, vel anima causet in tali motu rationem violenti (hæc enim ratio desumitur per ordinem ad corpus grave, cui progressivus vel volatilis motus violentus est) sed significatur quòd illa causat motum, in quo utraque ratio reperitur; naturalis scilicet (utpote cum à principio intrinseco, nempe ab anima & virtute motiva procedat ipse motus) & violenti, per ordinem ad gravitatem corporis.

Notandum est secundò, quòd metus dupliciter potest se habere ad actionem, causaliter scilicet, & concomitanter: Tunc se habet causaliter, quando est vera causa talis actus, ita ut ex metu moveatur homo ad sic operandum, ut cum quis ex metu mortis offert pecunias latroni, vel projicit merces in mare: Tunc autem se habet merè concomitanter, quando reperitur

simul cum actione, sed non est causa impellens & movens ad illam; sicut Martyres cum metu mortis fidem confitebantur, non tamen ex metu, sed ex Dei amore & obedientia. Quæ sunt primo modo, dicuntur fieri ex metu, vel per metum; ista enim particula *ex* & *per* causalitatem denotant: quæ verò sunt secundo modo, dicuntur fieri cum metu, sed non ex metu, vel propter metum; particula enim *cum* solam concomitantiam & simultatem designat, non verò influxum & causalitatem. Quando ergo dicimus, ea quæ sunt ex metu esse mixta ex voluntario & involuntario, non loquimur de metu concomitante tantum (hic enim, ut diximus, non influit in actionem) sed de metu qui est vera causa actionis, & qui in illam influit, non quidem physicè & efficienter, sed moraliter & objectivè, quatenus mediante propositione objecti terribilis, v. g. mortis, seu naufragij, movet voluntatem ad sic operandum: in quo differt metus à violentia; nam violentia, seu vis extrinsecus illata, efficit ipsam actionem, voluntate renitente; metus verò non efficit sine voluntate, sed movet duntaxat voluntatem ut agat.

97. Denique advertendum est, quòd metus dupliciter potest esse causa alicujus actionis, uno modo partialiter, alio modo totaliter: tunc est causa partialis alicujus actionis, quando concurrat ut impellens & adjuvans ad illam simul cum aliis, propter quod, etiam cessante metu, fieret actio: tunc verò est causa totalis, quando solus metus causat actionem, atque adeò cessante metu actio non fieret, quia præcisè fit propter metum: v. g. incutitur ab aliquo sicario gravis metus mulieri inhonestæ, & mulieri honestæ, ut coeant secum, ex quo utraque consentit fornicationi; talis metus respectu mulieris fornicariæ causa est illius actus, sed non totalis, eò quod talis mulier, cessante etiam illa causa, quia fornicariæ est, coiret cum illo: sed respectu mulieris honestæ, & quæ aliàs cessante metu non consentiret, metus est tota causa quare consentit. Nostra ergo conclusio intelligenda est de metu, qui est causa totalis actionis, seu totale motivum aliquid operandi; non verò de metu qui est causa duntaxat partialis, seu partiale motivum; hic enim non causat actum mixtum ex voluntario & involuntario, bene tamen alter, ut patet in exemplo adducto: Fornicatio enim in prima muliere censetur omnino voluntaria, eò quòd non omnino procedat ex metu; in secunda verò est mixta ex voluntario & involuntario, quia metus est causa totalis talis actus. Unde si quis partim ex timore gehennæ, partim ex ipsa honestate operis, vel ex affectu charitatis, legem Dei observaret, talis observantia non esset mixta ex voluntario & involuntario; bene tamen, si ex solo timore illam servaret, modo statim explicando.

98. Objicitur ergo contra nostram conclusionem difficile argumentum. Quando quis metu pœnarum inferni legem observat, talis observatio nihil habet involuntarij aut displicentiæ, aliàs esset mala & vitiosa, quod repugnat Tridentino sess. 6. can. 8. & sess. 14. cap. 4. Ergo quæ sunt ex metu, non sunt mixta ex voluntario & involuntario.

99. Mirum est quantum hoc argumentum Theologos torquet, & in quam varios dicendi modos eos inlectat: superfluum esset eos referre

A & impugnare, satius erit legitimam solutionem tradere. Dicendum est igitur, in observatione legis facta ex solo metu gehennæ, esse aliquid involuntarij & displicentiæ, & nihilominus timorem illum non esse malum, nec vitiosum, ut definit Tridentinum locis citatis. Pro quo nota, in prædicta legis observatione posse considerari, vel actionem quæ præcipitur, materialiter & in esse rei, vel rationem formalem præceptæ, quæ importat applicationem divinæ legis ad illam; hoc secundo modo semper est illicita ejus displicentiæ, quia divina lex nihil habet mali, ratione cujus possit licitè respui: primo verò modo potest esse licita; quia res præcepta potest afferre aliquid laboris & fastidij, quod secundum se consideratum, non habito respectu ad legem divinam, potest licitam displicentiam terminare; ut patet in dolore & tristitia quam Christus habuit in horto olivarum, non quidem de observatione præcepti moriendi, sibi à Patre impositi, sed de difficultate & molestia operis sibi præcepti, secundum se & præcisè sumptâ. Unde tantum abest quòd talis displicentiæ observationis præcepti, reddat illam peccaminosam aut vitiosam, quin potius soleat meritum augere: nam quò major est repugnantia ad opus præceptum, propter ejus difficultatem & laborem, eò major virtus & meritum splendet in exequendo illud, & superando prædictam difficultatem.

C Secundo dici potest, metum non semper causare involuntarium secundum quid, sed solum quando objectum est malum secundum se sumptum, & non tantum ut hic & nunc consideratum: sicut projicere merces est bonum mercatori, ex suppositione solum quòd sit tempestas, & imminet vitæ periculum, sed abstrahendo à tali circumstantia est malum; & idè voluntas non vult eas projicere sub hac consideratione. Ceterum quando objectum non est malum secundum se, sed absolute bonum, voluntas non potest habere actum nolitionis circa ipsum. Et hoc reperitur in casu argumenti, nam observatio mandatorum est per se bona, & nullo modo mala, D etiam abstrahendo à periculo gehennæ inferni; & idè observatio facta ex timore, non est involuntaria secundum quid.

Quæres, an ad hoc ut ea quæ per metum aguntur, sint mixta ex voluntario & involuntario, requiratur aliquis actus conditionatus, qui sit nolitio inefficax illius medij, quod hic & nunc eligitur ad vitandum majus malum quod timeatur? v. g. an ad hoc ut projectio mercium sit mixta ex voluntario & involuntario, necessarius sit actus conditionatus & inefficax, quòd mercator nollet projicere merces, si non immineret periculum vitæ?

Respondeo affirmativè, quicquid in contrarium dicat Curiel hic dubio 1. §. 2. afferens projectio- nem mercium denominari involuntariam secundum quid ab amore mercium; atque adeò non esse necessarium actum illum conditionatum, qui sit nolitio projiciendi merces secundum se spectatas.

Probatum breviter: Nam sicut projectio mercium remodè tantum & radicaliter redditur voluntaria simpliciter per actum, quòd mercator vult vitare naufragium, formaliter verò & proximè per volitionem efficacem projiciendi illas, ex priori actu causatam; ita amor, seu volitio conservandi merces secundum se consideratas,

sideratas, potest quidem remotè & radicaliter reddere eandem projectionem secundùm quid involuntariam, sed non formaliter & proximè: Ergo ponendus est alius actus, ex amore mercium ortum habens, qui tribuat proximè talem denominationem. Consequentia patet, Antecedens probatur. Quia universaliter volitio finis denominat tantùm ipsum finem formaliter volitum; media verò radicaliter tantùm & remotè; unde oportet ponere aliquem actum qui directè tendens in ipsa, denominet illa proximè & formaliter volita, seu voluntaria: Atqui fugere projectionem mercium, est medium in ordine ad possessionem & conservationem illarum; sicut projicere illas est medium ad conservandam vitam: Quemadmodum ergo ex amore vitæ oritur volitio absoluta & efficax projiciendi merces, ita ex amore mercium nascitur actus, quò mercator vellet, si esset possibile, eas conservare. Sicut Christus volebat vivere, si hoc esset possibile juxta Patris voluntatem: sed quia sciebat Patrem velle & præcipere mortem, absolute volebat mori.

103. Dices, Non est necesse in violento, quò concurrat duplex actus, ut aliquid sit mixtum ex violento & naturali: Ergo neque in metu, ut res sit mixta ex voluntario & involuntario. Consequentia patet à paritate rationis: metus enim quædam violentia moralis est; unde qui allegant se fecisse aliquid ex gravi metu, violentiam allegant. Antecedens probatur in motu progressivo animalis, ubi elevatio pedis est violenta illi corpori in quantum gravi, & est naturalis eidem ut viventi; & tamen non est ibi duplex actus vel motus, sed unus tantùm quò animal movetur: Ergo ut aliquid sit mixtum ex violento & naturali, non requiritur duplex actus.

104. Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia violentum non invenitur in actibus elicitis & internis voluntatis, ut vidimus articulo præcedenti, sed in actu externo & imperato, atque adeò executivo voluntatis: non potest autem in actu executivo inveniri duplex motus, unus absolutus, alter conditionatus; quia cum sit motus in executione, omnino absolutus est: & hac ratione etiam in actione exteriori facta ex metu non datur duplex actus, sed tantùm unus: v. g. in ipsa projectione mercium, unus tantùm motus datur, non duplex; unus ad projiciendum, alter ad non projiciendum. Voluntarium autem, & involuntarium, non solum in actibus externis & à voluntate imperatis, sed etiam præcipue in internis & elicitis reperiuntur; unde in metu non repugnat dari duplicem actum elicitem & internum, quò voluntas efficaciter & ineffaciter ad idem objectum diversimodè consideratum terminetur.

105. Dices rursus: Vel ille actus à quo projectio mercium denominatur involuntaria secundùm quid, est conditionatus ex parte objecti, vel ex parte actus? Si ex parte actus, nondum datur de facto, sed dabitur si ponatur conditio: si ex parte objecti, talis actus est absolutus ex parte voluntatis, & sic projectio mercium erit absolute voluntaria & absolute involuntaria, quod implicat.

106. Respondeo, actum illum esse conditionatum solum ex parte objecti, & absolutum ex parte potentie. Ad probationem in contrarium di-

Tom. III.

A cendum est, quòd licet repugnet projectionem mercium esse absolute voluntariam, & absolute involuntariam, si ly absolute usurpetur perfecte seu efficaciter; non tamen si accipitur pro actu absoluto quidem ex parte potentie, sed imperfecto & efficaci: quamvis autem asseramus illam volitionem projiciendi merces esse in seipsa absolutam, & conditionatam solum ex parte objecti, non tamen ponimus esse efficacem.

Instat Curiel, & ait esse valde difficile, & fortè improbable, quòd ille qui videt periculum submersionis præsens, & judicat non posse vitari, nisi projiciendo merces, & propterea efficaciter vult illas projicere, & de facto projicit, eodem tempore hunc actum ineffacem eliciat; nolo projicere merces si tempestas non detur, vel si non adsit vitæ periculum: Ergo talis actus admittendus non est.

Respondeo, negando Antecedens: Nam etiam Deus videns quendam hominem reprobum infallibiliter esse damnandum, & consequenter habens actum quò vult efficaciter ipsi denegare gloriam; simul tamen habet voluntatem antecedentem & ineffacem de ipsius salute, absolute & secundùm se, seu præcisè circumstantiis, consideratâ, ut in tractatu de voluntate Dei fusè ostendimus. Est tamen hæc differentia inter hoc exemplum, & nostrum propositum, quòd in Deo, ratione infinitatis, idem actus qui est volitio efficax denegandi gloriam reprobo, est volitio conditionata ex parte objecti ipsum salvandi; in nostro autem proposito debent poni duo actus distincti.

S. II.

Alia difficultas expeditur.

Deo secundò: Quæ ex metu fiunt, sunt voluntaria simpliciter, & involuntaria tantùm secundùm quid. 109.

Ita D. Thomas hic art. 6. ubi sic discurret. Illud quod est voluntarium hic & nunc, ponderatis omnibus circumstantiis, & involuntarium solum secundùm se, abstrahendo à circumstantiis, est voluntarium simpliciter, & involuntarium secundùm quid: Sed opus factum ex metu est voluntarium hic & nunc, ponderatis circumstantiis, & involuntarium consideratum secundùm se: Ergo est voluntarium simpliciter, & involuntarium tantùm secundùm quid. Minor patet in exemplo supra adducto projectionis mercium. Major autem probatur ex discrimine quod omnes admittunt inter intellectum & voluntatem, & inter objectum utriusque: nam intellectus trahit ad se res præcisè quantum ad quidditatem, & objectum ipsius est quidditas rei materialis, abstrahendo ab omnibus conditionibus individuantiis: At verò voluntas tendit ad res ut sunt in se, & objectum ejus est res ipsa involuta suis omnibus conditionibus, & ut est hic & nunc.

Confirmatur: Quod est volitum efficaciter & absolute, nolitum verò ineffaciter & conditionatè solum, est voluntarium simpliciter, & involuntarium secundùm quid: At opus factum ex metu, est volitum efficaciter & absolute, & nolitum ineffaciter solum & conditionatè, ut patet ex supra dictis: Ergo est voluntarium simpliciter, & involuntarium tantùm secundùm quid. Unde quando S. Thomas 2. 2. qu.

Q

Disp. 4.
art. 3.

142. art. 3. docet id quod fit ex metu, simpliciter A non esse voluntarium, sumit illam particulam simpliciter, prout idem significat ac purè & non permixtè; & solùm intendit docere, id quod fit ex metu, non esse purè voluntarium, sed mixtum ex voluntario & involuntario, ut patet ex verbis illius, sic enim ait: *Quæ fiunt ex timore principium habent ab exteriori impellente; unde non sunt simpliciter voluntaria, sed mixta, ut dicitur in 3. Ethicorum.*

§. III.

Corollaria ex dictis.

III. **E**X dictis colligitur primò, in his quæ metu fiunt, esse sufficiens voluntarium ad peccatum mortale; nam illa sunt voluntaria simpliciter & absolūtè, quamvis aliquid involuntarij habeant admixtum: Ergo metus non excusat totaliter à culpa, licèt eam diminuat, & levius peccatum faciat, ac mitiori pœnâ plectendum. Sic adversùs Christianos illos, qui in persecutione, metu ac terrore vel cruciatu fracti, cessant, tolerabilior est pœnæ modus constitutus, quàm in eos qui sponte deliquerant, ut in Ancyrana Synodo & Nicæna, aliisque factum esse scimus. Sic etiam Lucretiam illam, cujus à Gentilibus impensè est commendata castitas: *Fortasse juveni violenter irruenti, etiam suâ libidine illatam consensisse.* Suspiciatur Augustinus lib. 1. de civit. cap. 9. eamque non violenter oppressam, sed metu dedecoris, victam esse obstinatam pudicitiam, innuit Poëta, hoc versu,

Succubuit fame victa puella metu.

Quare non dubia est illius culpa, sed cui facilius possit ignosci, quòd invita & ex metu consensit.

112. Colligitur secundò, contractus ex metu factus, jure naturali non esse irritos; quamvis jure positivo aliqui irritantur, quando metus est gravis & injuriosus, seu cadens in virum constantem, ut loquuntur Theologi. Ratio est, quia metus de se & ex natura sua non facit involuntarium simpliciter, sed tantùm secundùm quid: Ergo non solvit valorem contractus ex defectu voluntarij, & ipso jure naturæ.

113. Confirmatur: Non requiritur major voluntas aut libertas ut contractus valeat, quàm ut peccatum mortale fiat: Sed voluntarium ex metu sufficit ad peccatum mortale, ut jam vidimus: Ergo & ad valorem contractus, quantum est ex ratione voluntarij, & juris naturalis.

114. Veruntamen jure positivo irritantur plura, quæ fiunt ex metu gravi & cadente in virum constantem: v. g. jure positivo matrimonium contractum ex metu, nullum est, ut constat ex cap. *Locum*, & ex cap. *Veniens* de sponsalibus. Idem est de voto solemnè, ex metu gravi emissio, ut patet ex titulo: *De his quæ vi, metusve causâ fiunt*, & ex Tridentino sess. 25. de Regularibus cap. 19. ubi conceditur ut Religiosi ex metu professi, possint intra quinquennium reclamare, & si probaverint professionem ex metu esse factam, quòd sit nulla. Quantum verò ad votum simplex ex metu factum, non sic irritatur à Jure, ut annotavit Sylvester in summa, verbo *Metus*: quia scilicet non habet exteriorem traditionem, sed tantùm interiorem promissionem seu consensum, qui per metum extorqueri non potest. Econtra igitur votum solemnè, cum non solùm habeat id quod est interioris consensûs, sed

etiam quod est exterioris mancipationis & traditionis, quatenus fit per modum contractus cum Ecclesia, & spiritualis matrimonij, aut servitutis; ideò voluit Jus ut pari modo fieret liberè & sine metu; sicut matrimonium, quod non solùm consummatur interiori consensu, sed exteriore etiam traditione, ut sumitur ex cap. *Puelle* 20. qu. 1. & cap. *Cum virum* de regularibus. Plura quoque alia ex metu facta Jure positivo irritantur, ut electio Prælati, jurisdictio data vel propagata ex metu, absolutio ab excommunicatione, metu facta &c. ut videri potest apud Sylvestrum loco citato.

B Porro illa omnia à Jure irritantur, primò ob vitandas lites, aliaque inconvenientia, quæ ex his quæ metu cogente fiunt, sequi solent: secundò, quia sæpissimè contingit deesse in his consensum verum, quantumvis verbis externis profertur: tertio, in pœnam illius qui injuriosè metum incutit: meretur enim ut effectu careat quod per injuriam extortum est.

Ex his facile solves argumentum, quod contra secundam conclusionem in hunc modum fieri solet: Matrimonium & votum solemnè sunt invalida, si fiant ex metu in constantem virum cadente: Ergo non sunt voluntaria simpliciter. Consequentia patet: nam omne matrimonium, & omne votum simpliciter voluntarium, debet esse validum.

Ad hoc, inquam, patet responsio ex jam dictis: concessio enim Antecedente, neganda est Consequentia. Ad cujus probationem, distinguitur Antecedens: debet esse validum per se loquendo, & attento Jure naturali, conceditur: per accidens, & attentata dispositione Juris positivi, negatur. Potest enim Ecclesia ponere quædam conditiones, sine quibus votum aut matrimonium non sint valida, inter quas una est, quòd fiant sine metu: sicut etiam in matrimonio aliam statuit conditionem, quòd scilicet fiat coram parrocho & testibus; ideòque matrimonium clandestinum, licèt voluntarium, est invalidum.

Potest etiam objici contra eandem conclusionem, quòd metus gravis excusat à culpa transgressionem legis; & ideò non peccat, qui ut vitet grave malum, omittit Sacrum in die festo, aut frangit Ecclesiæ jejuniû: Constat autem transgressionem legis non aliter culpâ vacare, nisi quia non est voluntaria: Igitur metus tollit voluntarium simpliciter.

Sed respondetur negando Antecedens, si intelligatur de transgressionem formali legis; existente enim hujus obligatione, nullus metus excusat simpliciter à culpa, licèt eam diminuat: propterea verò non servans jejuniû, vel non audiens sacrum, ob metum gravem, non peccat, quia tunc cessat obligatio legis; eò quòd leges humanæ, & etiam aliquæ divinæ, non obligent, nisi cum possunt commodè observari; cum verò non possunt absque gravi mali periculo, cessat obligatio, & consequenter formalis earum transgressio.

ARTICVLVS VI

*Virum concupiscentia auget voluntarium,
& causet involuntarium
secundum quid?*

117. **N**OTANDVM primò, nomine *concupiscentia* intelligi hîc à Theologis actum appetitus sensitivi, ut comprehendit quamlibet ejus passionem, versantem circa bonum, excluditque duntaxat actus qui sunt circa malum, ut timorem & tristitiam. Hæc autem concupiscentia, seu passio appetitus sensitivi (ut docet S. Thomas infra qu. 24. artic. 3. ad 1. & qu. 77. art. 6.) duplex est, una antecedens, alia consequens. Concupiscentia antecedens est quæ præcedit actum voluntatis, & est causa ejus; ut cum visâ pulchrâ muliere accenditur libido, & voluntas movetur ad desiderium vel delectationem circa illam. Consequens verò est quæ consequitur actum voluntatis, & ab illo causatur: aliquando enim voluntas tanto cum ardore prorumpit in actum, ut excitet passionem in corpore. In præsentia ergo solum loquimur de concupiscentia antecedente: hæc enim solum potest esse causa voluntarij, vel involuntarij; nam consequens, cum supponat actum, non potest causare in illo rationem voluntarij, vel involuntarij. Excipiendus tamen est casus, quò aliquis excitaret concupiscentiam, ut ardentius postea voluntas operaretur: Tunc enim concupiscentia, non quatenus consequens, sed ut antecedens, auget voluntarium, ut constabit ex dicendis.

118. Notandum secundò, triplicem esse gradum voluntarij, ut habetur ex supra dictis: Primus est voluntarij absolute, & dicit solum esse à principio intrinseco cum cognitione, unde communis est brutis: secundus est voluntarij perfecti, sed necessarij; & ad istum requiritur cognitio non solum objecti, sed etiam circumstantiarum & dignitatis ipsius: tertius est voluntarij liberi, ad quem exigitur indifferentia objectiva judicij, & deliberatio rationis. His præmissis:

Dico primò, concupiscentiam antecedentem augere voluntarium, quantum ad primum gradum; minuere verò, aut etiam tollere, quantum ad secundum & tertium.

119. Probatum prima pars: Concupiscentia antecedens excitat voluntatem, ut ardentius, & majori cum intentione & conatu feratur in objectum, quod experientia constat; nam quantum major est passio & concupiscentia, tanto majori impetu & conatu operatur voluntas, ut patet in vehementi amore vel odio: Ergo auget primum gradum voluntarij, saltem quantum ad intentionem illius, ex parte objecti excitando voluntatem ut majori conatu procedat.

120. Suadetur etiam secunda conclusionis pars: Concupiscentia seu passio vehemens potest impedire cognitionem, ne attendat ad proportionem finis & mediorum, arque ad omnes circumstantias; imò etiam interdum potest tollere seu impedire omnem indifferentiam judicij, quia potest totaliter absorbere rationem, & amantem facere, ut ait D. Thomas hic art. 7. ad 3. Sed per hoc tollitur voluntarium, quantum ad secundum & tertium gradum, ut patet ex secundo notabili: Ergo concupiscentia, seu passio vehem.

Tom. III.

A mens, potest tollere voluntarium, quantum ad secundum & tertium gradum.

Addo quòd, concupiscentia minuit peccatum, ut docet S. Doctor infra qu. 77. art. 6. Ergo minuit etiam liberum. Consequentia patet: quia intantum aliquid est peccatum, in quantum est liberum: Ergo quod minuit peccatum, minuit liberum.

B Dices: Non potest ratio inferior minui, nisi minuatur etiam ratio superior, saltem in eodem actu; quia illæ duæ rationes inter se identificantur: Sed ratio liberi & ratio voluntarij ut sic, se habent sicut inferius & superius: Ergo si concupiscentia minuat voluntarium liberum, minuet etiam voluntarium ut sic.

Respondeo distinguendo Majorem: non potest ratio inferior minui, quantum ad essentiam, nisi etiam ratio superior minuatur, concedo: non potest minui, quantum ad perfectionem accidentalem, nego. Libertas autem est quidam modus accidentalis actus voluntatis; unde idem actus specie vel numero potest transire de libero in necessarium, ut patet in charitate viæ, quæ remanet in patria, & transit de libera in necessariam.

Dico secundò: Concupiscentiam non causare involuntarium secundum quid; licet interdum per accidens aliquid involuntarij admittat.

Prima pars est D. Thomæ hic artic. 7. cum enim argumento primo sibi objecisset: *Sicut metus est quedam passio, iia & concupiscentia: Sed metus causat quodammodo involuntarium: Ergo etiam concupiscentia, sic responderet: Ad primum dicendum, quòd timor est de malo; concupiscentia verò respicit bonum: malum autem secundum se contrariatur voluntati, sed bonum est voluntati consonum: unde magis se habet timor ad causandum involuntarium, quàm concupiscentia.* Quibus verbis rationem fundamentalem hujus partis insinuat. Nam cum concupiscentia ex nulla parte malum respiciat, sed præcisè bonum delectabile, non habet ex se inducere ad aliquid voluntati repugnans: in quo distinguitur à metu, cujus objectum est malum quod difficile potest vitari; & ideo ut illud vitet, ex propria ratione habet inclinare ad eligendum minus malum, quod secundum se voluntati repugnat, solumque eligitur ut conducit ad prædictum finem; & hinc est ut involuntarium in operibus metu factis repertum, ex ipso metu quodammodo ortum ducat; in illis autem quæ per concupiscentiam fiunt, si quid involuntarij admisceatur, non ex ipsa concupiscentia, sed aliunde per accidens proveniat.

Addo quòd ex diversitate objecti jucundi concupiscentiæ, & odiosi timoris, oritur quòd primum tollat acerbiter & nolitionem medij, non verò secundum, ut experientia constat: cum enim quis amore & delectatione femine allicitur, non solum non timet vigilare, noctu armatus incedere, magna frigora, & alia perpeti incommoda, sed absque ulla tristitia & repugnancia illa & similia præstat, vel patitur; & tamen si hæc eadem faceret aut pateretur ad vitandam mortem, quam illi inimicus procurat, non sine repugnancia, dolore, & tristitia ea pateretur: sicut etiam mercator non nisi cum dolore & tristitia projicit merces in mare; quia cum finis ipse sit acerbiter, non præstat suavitatem medijs, sicut bonum delectabile, quod est objectum & finis concupiscentiæ: Ergo licet metus

O ij

121.

122.

123.

124.

causet involuntarium secundum quid, non tamen concupiscentia.

125. Quod tamen illa interdum per accidens aliquid involuntarij admittat, ut habet secunda pars conclusionis, etiam constat experientia: licet enim cum vehemens est amor erga aliquam mulierem v. g. libentissimè pecunia & res familiaris abiciatur; sicut patet exemplo Principis Sichem, ardentissimè diligentis Dinam filiam Iacob, quam ut conjugem acciperet, ad Iacob & filios ejus dixit: *Inveniam gratiam coram vobis, & quacumque statueritis, dabo: augete dotem, & munera postulate. libenter tribuam quod petieritis, tantum dare mihi puellam hanc uxorem*: Ex minori tamen concupiscentia, aut forte ex magna concupiscentis avaritia, contingere poterit, quod cum aliqua repugnantia, dolore, & tristitia quis tribuat dotem vel pecuniam pro femina, vel alia re concupita; subindeque quod concupiscentia interdum per accidens aliquid involuntarij habeat admixtum. Quod potest hoc exemplo amplius declarari: licet calor ex sua natura habeat calefacere, & expellere omne frigus, per accidens tamen contingit, ut ex debilitate caloris, aut ex hoc quod frigiditas est in subjecto proprio, ut in aqua, omne frigus non expellat à subjecto, sed aliquid ejus cum calore mixtum relinquit, ut patet in aqua tepida. Ita ergo, licet concupiscentia, quando est vehemens, omnem repugnantiam, omnemque rationem involuntarij absorbeat & consumat; tamen quando est remissa, & conjuncta cum alio affectu vehementi, ad contrarium illius medij quod assumit inclinante; v. g. cum avaritia, quæ non nisi cum dolore & tristitia pecuniam largitur; tunc omnem tristitiam & repugnantiam, seu omnem rationem involuntarij à voluntate per accidens non excludit, sed aliquid involuntarij admittit.

126. Confirmatur: In operante ex passione multoties sunt istæ duæ considerationes: hoc opus est mihi bonum secundum sensum, quia delectabile; & est mihi malum secundum rationem, quia contra legem Dei: Ergo quando consentit passioni, sic vult illud agere, quatenus delectabile sensui, quod nolle illud facere, quatenus est contra rationem; & sic tunc duæ sunt voluntates oppositæ, una efficax, alia inefficax. Quod manifestè declarat Apostolus ad Roman. 7. dum loquens in persona hominis cum passione luctantis, vel passione victi, sic ait: *Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio*. Unde qui peccat ex concupiscentia, sæpe cum aliqua tristitia & dolore, & aliquo remorsu conscientie peccat: propterea Seneca loquens de viris voluptatibus & concupiscentiis deditis, ait: *Ipsæ voluptates eorum trepidant, & variis terroribus inquieta sunt; subitque eos dum maxime exultant sollicita cogitatio, hæc quando erunt? Ab hoc affectu Reges suam stivere potentiam, nec illos magnitudo sue fortune delectavit, sed venturus aliquando finis exterruit.*

127. Ex his intelliges, quod cum D. Thomas post Aristotelem, Nissenum, & Damascenum, docet ea quæ sunt ex concupiscentia non esse involuntaria secundum quid, sicut ea quæ procedunt à metu; non intendit omne involuntarium etiam per accidens à concupiscentia excludere, sed tantum duplex inter concupiscentiam & metum discrimen statuere. Primum est, quod

metus regulariter loquendo causat involuntarium; licet interdum per accidens illud non causet, quando scilicet medium quod assumitur ad evitandum malum quod timetur, non est asperum & molestum, sed delectabile & jucundum, v. g. cum quis ad evitandam ægritudinem utitur cibo delectabili, vel ad evitandum periculum abstinere ab itinere & navigatione: concupiscentia verò contra per se & regulariter est immunis ab involuntario; interdum tamen per accidens illud habet admixtum, ut patet in exemplis supra adductis. Secundum discrimen est, quod involuntarium, quod regulariter reperitur in his quæ sunt ex metu, ab ipso metu causatur; illud verò quod interdum per accidens miscetur concupiscentiæ, ab illa non procedit, sed aliunde provenit, ob rationem supra adductam, quæ sumitur ex diversitate objecti circa quod timor & concupiscentia versantur.

ARTICVLVS VII.

Utrum ignorantia causet involuntarium?

S. I.

Premittenda ad resolutionem quæstionis.

NOTANDVM primò ex D. Thoma hic art. 128. ignorantiam pro nunc dividi posse in antecedentem, concomitantem, & consequentem. Antecedens dicitur ea quæ antecedit actum voluntatis, hoc est, quæ nullo modo est volita: unde ad illam requiritur quod ille qui ignorat, sufficientem adhibeat diligentiam ad eam vincendam, cum tali intentione, ut si ea ablata esset, non produceret effectum quem producit ex ignorantia: exempli causâ, emittit aliquis sagittam in aliquem locum ubi est homo absconditus, ignorat tamen ibi latere hominem, & sufficientem adhibet diligentiam ut exploret an ibi sit homo, eâ intentione ut si sciret eum ibi latere, sagittam non emitteret; si ille talem hominem configat & interficiat, talis occisio dicitur procedere ex ignorantia antecedente. Concomitans vocatur illa, quæ merè per accidens & concomitanter se habet ad actum voluntatis, & quæ neque movet hominem ad operandum, neque illum removet seu prohibet ab operatione; sed homo est ita dispositus, ut æqualiter & eodem modo operaretur, si talis ignorantia non adesset, ac operatur cum illa: v. g. si quis venationis causâ circumeat sylvam, & deprehendat hostem; ignorat tamen eum esse hostem, & adhibitâ prius sufficienti diligentia, existimans esse feram ibi latitantem, emittit sagittam, & interficit hostem: talis occisio dicitur procedere ex ignorantia concomitante, quia tunc licet ille ignoret esse hostem, est tamen ita dispositus, ut si illum agnosceret, interficeret. Denique ignorantia consequens ea est quæ consequitur actum voluntatis, seu quæ est volita, quando scilicet voluntas vult ignorare id quod scire poterat & tenebatur. Porro dupliciter potest esse volita ignorantia: primò directè, quando scilicet voluntas expressè vult rem aliquam ignorare, ut liberius peccet, juxta illud Psal. 35. *Noluit intelligere ut bene ageret.* & hæc ignorantia dicitur affectata: secundo indirectè, quando voluntas expressè

quidem non vult ignorare, non tamen curat A
addiscere ea quæ potest, & tenetur scire; & hæc
ignorantia vocatur crassa seu supina.

129. Ex quibus intelliges divisionem allatam esse
bonam & convenientem: Nam ignorantia, ut
conducere potest ad rationem voluntarij, tri-
pliciter potest se habere ad actum voluntatis,
qui continet actum externum ex ignorantia fa-
ciendum, primò ut causa, secundò ut effectus,
tertiò neque ut causa, neque ut effectus, sed ut
per accidens concomitans talem actum: At-
qui ignorantia, quæ verè est causa actus, est
ignorantia antecedens, quia causa præcedit ef-
fectum, prioritare saltem naturæ; ignorantia
verò quæ est effectus voluntatis, est consequens,
quia effectus consequitur causam; ignorantia
tandem quæ neque est causa, neque effectus,
neque præcedit, neque subsequitur ratione cau-
salitatis talem actum, sed solum illum comita-
tur, & per accidens illi conjungitur, concomi-
tans est: Ergo ignorantia convenienter dividi-
tur in antecedentem, concomitantem, & sub-
sequentem.

130. Notandum secundò, involuntarium posse su-
mi dupliciter; primò positivè, vel contrariè,
quatenus dicit aliquid quod est contra inclin-
ationem voluntatis; secundò negativè, vel con-
tradicitoriè, prout dicit puram negationem vol-
untarij, & melius dicitur non voluntarium;
quia licet non sit secundum inclinationem vol-
untatis, non est tamen contra, sed merè indif-
ferenter se habet. Dubitatur ergo, quænam ex
dictis ignorantis causet involuntarium positivè,
aut negativè?

S. II.

*Resolvitur difficultas, quoad ignorantiam
antecedentem.*

Dico primò, ignorantiam antecedentem
causare involuntarium simpliciter. Ita Di-
vius Thomas hic art. 8.

131. Probatur: Quod causat effectum omninò no-
litum, & repugnantem inclinationi voluntatis,
causat involuntarium simpliciter: Sed ignoran-
tia antecedens causat effectum omninò nolitum,
ac repugnantem inclinationi voluntatis, ut pa-
tet in exemplo suprâ adducto; projiciens enim
fagittam ex ignorantia antecedente, occidit ho-
minem quem noluisse occidere, & quem dolet
occidisse: Ergo ignorantia antecedens causat in-
voluntarium simpliciter. Ex quo inferes, illam
excusare à peccato: quia peccatum adeò volun-
tarium est, ut si non sit voluntarium, non sit
peccatum: unde qui invincibiliter ignorat v. g.
esse vigiliam, non peccat carnes comedendo;
de quo fufius in tractatu de peccatis.

Disp. 6.
art. 1.

Ex hoc etiam intelliges, quinam contractus,
quænam vota, & similia, valida sint, si fiant ex
ignorantia antecedente. In his enim attenden-
da sunt duo, videlicet substantia rei, & acci-
dentia: si ignorantia sit de substantia, invalidus
est contractus; secus autem, si sit de accidenti-
bus: unde si quis contraheret matrimonium
cum muliere paupere, existimans esse divitem,
matrimonium hoc esset validum; quia divitiæ
& paupertas sunt quid accidentale matrimonio:
si verò contraheret cum Catharina, existimans
esse Margaritam, matrimonium non esset vali-
dum, quia est ignorantia circa substantiam.

S. III.

*Alia difficultas, qua est de ignorantia conse-
quenti, expeditur.*

Dico secundò, ignorantiam consequentem
causare voluntarium simpliciter, & invo-
luntarium secundum quid. Ita S. Doctor in eo-
dem articulo.

Probatur prima pars: Qui vult causam alicu-
jus effectus, vult etiam in ipsa causa effectum
ex ea sequutum: Ergo cum ignorantia conse-
quens sit simpliciter volita, etiam effectus ex illa
sequutus erit simpliciter volitus in illa, & per
consequens simpliciter voluntarius.

132.
133. Altera etiam pars suaderetur: Quod sit contra
aliquam inclinationem voluntatis, est involun-
tarium secundum quid: Sed effectus proveniens
ex ignorantia consequenti, fit contra aliqua-
lem inclinationem voluntatis: Ergo est invo-
luntarius secundum quid. Minor probatur: Ope-
rans cum tali ignorantia, ita est affectus dum
operatur, ut si adesset scientia, non poneret ef-
fectum, unde illò positò, & adveniente scientiâ,
tristatur; ut patet cum quis non factâ sufficien-
ti diligentia, putans occidere feram, occidit
amicum: Ergo voluntas operans cum illa igno-
rantia, habet aliqualem inclinationem in oppo-
situm. Patet Consequentia: nam ut ait Aristo-
teles 3. Ethic. cap. 1. *Eorum qui per insciam
agunt, is quem facti poenitet: invitus egisse di-
citur.* Ex quo inferes, quòd sicut illa quæ fiunt
ex metu, sunt mixta ex voluntario & involun-
tario, ita & ea quæ procedunt ex ignorantia con-
sequenti.

134. Adverte tamen, quòd ignorantia subsequens
est duplex; una purè sublequens, quæ condi-
tionem concomitantis non admittit; ut cum quis
affectat ignorare, ut liberius peccet, vel cum
quis negligit scire quod debet, unde postea cum
ignorantia peccat, quod pertinet ad ignoran-
tiam crassam: alia est ignorantia sublequens,
admittens conditionem ignorantie concomi-
tantis, quæ ideo mixta ex utraque dici potest;
v. g. cum aliquis non factâ sufficienti diligentia,
dum putat se occidere feram, occidit hostem
suum, quem valde cupiebat occidere. Ignoran-
tia ergo coalequens, quæ non est mixta ex con-
comitante, sive sit affectata, sive crassa, causat
involuntarium secundum quid; non autem illa
quæ est mixta ex concomitante, modò expli-
catò: cum enim omne mixtum participet ex na-
tura utriusque extremi, talis ignorantia mixta
participat ex subsequente quod est de ejus essen-
tia, scilicet facere voluntarium simpliciter, ex-
cludendo involuntarium simpliciter; & de con-
comitante, non tristari de effectu, sed lætari, at-
que adeò non causare involuntarium secundum
quid.

S. IV.

Solvuntur objectiones.

135. CONTRA primam partem conclusionis
objici potest: Ignorantia consequens re-
mover scientiam, quæ si adesset, homo non
faceret id quod modò facit ex ignorantia: Ergo
talis ignorantia causat involuntarium simpli-
citer. Antecedens est Divi Thomæ in hoc articu-
lo, ubi loquens de hac ignorantia ait: *Causat
tamen secundum quid involuntarium, inquan-*

tum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, quod non esset scientiâ præsentem. Et probatur exemplo suprâ adducto: Nam in casu quo quis non factâ sufficienti diligentia, dum putat se feram occidere, occidit amicum, illa ignorantia est consequens, siquidem est voluntaria per negligentiam; & tamen removet scientiam præsentem amici, quæ si adesset, nullo modo jaceret sagittam, nec illum interficeret: Ergo ignorantia consequens removet scientiam, quæ si adesset, non faceret homo quod facit per ignorantiam. Consequentia verò probatur: Non aliâ ratione ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter, nisi quia removet scientiam, quæ si adesset, homo non faceret id quod facit ex ignorantia: Ergo si eodem modo se habet ignorantia subsequens, eodem modo causat involuntarium.

136. Respondeo concessio Antecedenti, negando Consequentiam. Ad cuius probationem, nego Antecedens: non enim ideo solum ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter, quia privat scientiâ, quæ si adesset, impediret id quod fit ex ignorantia; cum hæc ratio communis sit utrique ignorantie, antecedenti scilicet & consequenti, ut argumentum convincit; sed etiam quia ignorantia antecedens, non est voluntaria formaliter aut virtualiter, nec supponit aliquem actum voluntatis, in quo sit voluta tanquam in causa: unde cum ignorantia consequens sit voluntaria formaliter aut virtualiter, utpote supponens actum voluntatis, in quo tanquam in causa continetur; licet excludat scientiam, quæ si adesset impediret actum, causat tamen voluntarium simpliciter, & involuntarium solum secundum quid.

137. Obijcies secundò contra secundam partem conclusionis: Tota ratio quare ignorantia consequens causat involuntarium secundum quid, est quia operans ita est affectus, ut si haberet scientiam non operaretur effectum: Sed hoc non sufficit ut effectus censetur involuntarius secundum quid: Ergo ignorantia consequens non causat involuntarium secundum quid. Major patet ex suprâ dictis, Minor probatur. Quòd operans cum ignorantia concomitante sit ita affectus, ut etiam præsentem scientiâ libentius produceret effectum, non sufficit ut talis effectus dicatur voluntarius secundum quid, ut patebit ex dicendis conclusione sequenti: Ergo ejus oppositum non sufficit ad involuntarium secundum quid.

138. Respondeo concessio Majori, negando Minorem. Ad probationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam. Ratio disparitatis est, quia ad rationem voluntarij requiritur cognitio, quæ quia deest operanti cum ignorantia concomitante, non potest effectus productus cum tali ignorantia esse voluntarius, quamvis operans ita sit habitualiter affectus, ut etiam præsentem scientiâ libentius produceret effectum: ad rationem autem involuntarij, non est necesse adesse cognitionem, sed sufficit quòd effectus sit contra propensionem & inclinationem saltem habitualem, quæ tunc fit, cum producitur effectus.

S. V.

Tertia difficultas, quæ est de ignorantia concomitanti, elucidatur.

Dico tertio: Ignorantia concomitans neque causat voluntarium, neque involuntarium, sed non voluntarium. Est etiam Divi Thomæ loco citato.

139. Probatur prima pars: Cum sit de ratione voluntarij fieri cum cognitione illius in quod tendit, ut ex ejus definitione habetur, repugnat ut aliquis voluntariè tendat in illud quod ipsi omnino ignotum est: Sed quòd procedit ex ignorantia concomitanti, est omnino incognitum; mors enim inimici v. g. facta à venatore, dum adhibita sufficiente diligentia putavit esse feram, omnino ignota est: Ergo quòd procedit ex ignorantia concomitanti, non est voluntarium.

140. Dices: Facta ex ignorantia consequenti sunt voluntaria simpliciter, ut suprâ ostendimus, & tamen procedunt ex ignorantia: Ergo fallum est quòd ut aliquid sit voluntarium, debeat esse cognitum.

141. Respondeo distinguendo Antecedens: & tamen procedunt ex ignorantia, ut opponitur cognitioni formali & in se, concedo: ut opponitur cognitioni virtuali & in causa, nego: licet enim facta ex ignorantia consequenti, non sint in se & directè cognita, virtualiter tamen & indirectè sunt cognita in causa, & hæc virtualis cognitio, seu voluntaria carentia cognitionis debita, sufficiens est ad causandum simpliciter voluntarium. Quæ verò fiunt ex ignorantia concomitanti, nullam omnino supponunt cognitionem effectus ignorati; id est, non solum formalem, sed neque virtualem, seu voluntatem ignorandi; quia nunquam contingit ignorantia concomitans, nisi quando facta est sufficiens diligentia.

142. Probatur secundò eadem pars: Si effectus ex ignorantia concomitanti factus, esset voluntarius, id deberet provenire ex illa voluntate præsupposita ex parte subjecti, quæ talem effectum libentius voluisset, si illum cognovisset: Sed talis voluntas non potest tribuere illi effectui rationem voluntarij: Ergo effectus ex ignorantia concomitanti factus, voluntarius non est. Major patet: nihil enim aliud imaginari potest, à quo in tali effectum derivetur ratio voluntarij, quam illa voluntas. Minor verò probatur: nam voluntas illa non imperat talem actum: v. g. cum aliquis emittit sagittam, & interficit hostem, putans se occidere feram; emissio sagittæ non imperatur à voluntate occidendi hostem, cum existimet ibi non adesse, sed à voluntate venandi & occidendi feram, quam putat ibi latere: Ergo non potest effectus, ignorantia concomitanti factus, esse voluntarius ex voluntate præsupposita.

143. Quòd etiam non sit involuntarius positivè, ut habet secunda pars conclusionis, patet: Tum quia non repugnat inclinationi voluntatis, imò verò voluntas ita affecta est, ut si sciret, libentius operaretur: Tum etiam, quia cum demum adesset scientia contraria, v. g. cum venator, putans occidere feram, invenit se occidisse inimicum, non dolet, imò potius gaudet: Ergo talis effectus, neque est voluntarius, neque involuntarius, sed solum non voluntarius.

143. Observandum tamen, in hoc casu duo esse distinguenda; primum est emissio sagittæ, vel occisio animalis secundum substantiam; alterum est occisio inimici, in quantum hujusmodi formaliter: primum est omnino voluntarium, sicut est de facto cognitum; secundum verò non est voluntarium, quia non est cognitum; cognoscit enim emittens sagittam se occidere animal, sed ignorat hoc animal esse hominem, & hostem suum.

144. Dices, adesse simul cum intentione feram occidendi, habitualem voluntatem, seu inclinationem occidendi inimicum, à qua occisio inimici sub specie feræ, potest dici voluntaria.

145. Sed contra: Voluntas seu inclinatio habitualis non sufficit ad causandum seu denominandum voluntarium in actu, sed tantum in potentia: Ergo à voluntate seu inclinatione habituali occidendi inimicum, non potest talis occisio, vel quæcumque alia actio, dici voluntaria. Præsertim, quia si voluntas habitualis sufficeret ad tribuendam malitiam, & rationem voluntarij in actu, non solum illa actio, quæ de facto inimicus sub specie feræ occiditur, sed omnes aliæ, quotquot ab illo homine exercerentur, essent actu voluntariæ, & haberent prædictam malitiam, ex vi talis voluntatis; quia non est minor conjunctio hujusmodi actionum ad illam habitualem voluntatem, quam prædictæ occisionis; neque est major ratio cur potius in istam quam in illas influat talis voluntas. Ex quo inferes, quod licet cum intentione occidendi feram esset simul volitio actualis occidendi inimicum, non idem hæc volitio conferret illi malitiam, nec occisionem illam actu volitam denominaret; quia scilicet non imperaret illam, sed merè per accidens & concomitanter ad illam se haberet. Idem dicendum, si quis cum ignorantia invincibili latentis inimici mitteret sagittam, eò animò ut se exerceret ad occidendum postea inimicum, vel optando illum adesse ibi, vel feram quasi ejus statum cogitando, vel hunc actum eliciendo: *si scirem ibi latere inimicum, illum occiderem*: quia animus illius non est occidere ibi & tunc inimicum, quem abesse putat, sed duntaxat cædere feram, quasi ejus statum, vel exerceri ad illum alio tempore transigendum.

145. Dices: Volitio conditionata sufficit ad denominandum aliquem actum vel effectum voluntarium secundum quid: Ergo ab isto actu conditionato: *Si scirem ibi latere inimicum, illum occiderem*, potest occisio inimici sub specie feræ, dici voluntaria secundum quid.

146. Respondeo, volitionem conditionatam sufficeret ut aliquid denominetur voluntarium secundum quid, quando adest illius cognitio, secus autem, si sit ignorantia illius; quia repugnat quòd aliquis voluntariè tendat, etiam sub conditione, in illud quod omnino ignorat: unde cum venator, dum elicit prædictum actum conditionatum, ignoret ibi latere inimicum, occisio inimici sub specie feræ, à volitione illa conditionata nequit esse voluntaria.

S. VI.

Solvuntur argumenta in contrarium.

146. **O**BJICIES primò contra istam conclusionem: Respectu subjecti apti non datur medium inter formam & privationem; leo enim

A v.g. necessariò est videns vel cæcus: Sed actus humanus est subjectum aptum respectu voluntarij & involuntarij: Ergo omnis actus humanus debet esse voluntarius vel involuntarius; & per consequens actus ex ignorantia concomitante proveniens, non potest esse non voluntarius, sed necessariò debet esse voluntarius aut involuntarius privativè.

147. Respondeo, concessâ Majori, distinguendo Minorem: Actus humanus, cui adest scientia, est subjectum aptum respectu voluntarij & involuntarij, concedo Minorem: cui deest scientia: nego Minorem: Actui autem ex ignorantia concomitante procedenti deest scientia, & idem non convenit illi quòd sit voluntarius vel involuntarius, sed solum quòd sit non voluntarius: sicut lapidi, quia non est subjectum aptum ad visum, non convenit esse videntem vel cæcum, sed solum non videntem.

148. Objicies secundò: Intantum ignorantia causat effectum, in quantum removel scientiam, quæ si adesset, impediret effectum: Sed ignorantia concomitans non removel scientiam quæ impediret effectum, imò potiùs, si adesset talis scientia, libentiùs produceretur effectus, ut patet ex dictis; siquidem si ignorans sciret ibi esse inimicum, libentiùs ipsum occideret: Ergo ignorantia concomitans nullo modo causat hunc effectum.

149. **C** Respondeo, ignorantiam concomitantem non esse causam effectus secundum entitatem vel substantiam, aut secundum aliquid positivum; sed tantum secundum aliquid purè negativum; scilicet quantum ad rationem non voluntarij in eo inclusam: quare si adesset scientia, produceretur idem effectus, quantum ad entitatem & substantiam, v.g. eadem emissio sagittæ & occisio hominis; non tamen quantum ad rationem non voluntarij, siquidem esset tunc omnino voluntarius: hunc ergo effectum negativum, seu rationem illam non voluntarij, impediret scientia, si adesset. Unde in forma respondeo, concessâ Majori, distinguendo Minorem: scientia, quam removel ignorantia concomitans, non impediret effectum, quantum ad substantiam, concedo: quantum ad rationem non voluntarij, nego.

DISPUTATIO II.

De Voluntario libero.

QVIA inter species voluntarij non infimum locum tenet liberum, illudque est radix & fundamentum moralitatis actuum humanorum, hanc disputationem præcedenti adjungimus, ut existentiam & naturam libertatis declarem, priùsquam de actibus humanis, eorumque moralitate, differamus.

